

G.Ēdera domas
zemnieku jautājumā.

Studiju darbs

E. Simone.
Matr. 18578

1938. gadā.

Ievads

18. g.s. Eiropa pārdzīvo jaunu laimību, tā saukto "apgaismības laimību". Šis laimības izsūtā jaunās idejas par garīgo, sociālo un politisko brīvību. Rodas darbi, kas aizstāv humānus principus, sludina reformu vajadzību sociālās taisnības garā. 18. g.s. vidus un otrā pusē ir tas laiks, kad franču apgaismība parādās visredzamāk, jo 50 un 60 gados apgaismības filosofi itkā nodibina kopēju fronti ar monarhiju cīņai pret aizspriedumiem, baznīcas neiecietību un zemāko kārtu verdzisku pakļaušanu. Rodās daudzi sacerējumi par zemnieku stāvokli, agrāro jautājumu, zemkopības tehniku un tirdzniecību ar zemkopības ražojumiem. Vācijā 18. g.s. izveidojās tā sauktais kamerālisma virziens. Pirmie kamerālisti ir jau darbojušies 16. g.s., kaut gan viņi sevi šajā vārdā nesauca. Pirmais, kas 17. g.s. devē sevi par kamerālistu ir F. J. Behers. Tikai tie kamerālisti, kas darbojās 18. g.s. jau noteikti saucās šajā vārdā.

4 Darbā "Notwendigen Memorialen" 1678g.
pg 27.

1) Kamerālistu nosaukumu ir jāsaprot galvenā kārtā vācu merkantilisti, kas darbojās no 16 līdz 18. g.s.²⁾

Merkantilisms

Kamerālisma virtiena izprašanai vispirms ir jānoskaidro, kas ir merkantilisms, tā būtība un izcelšanās. Merkantilisma dažādie cēloņi ir mērojami jau jauno laiku sākumā. Vispirms jauno zemju atvēršana deva Eiropas tirdzniecībai citu visiem. Svarīgs apstāklis ir arī dārgmetālu ieviešana, kas veicināja pāreju no naturālās uz naudas saimniecību. Naudas saimniecības izveidošanās saukārt sekmēja valsts reorganizāciju. Monarhi centās paplašināt varu un patstāvību, uzsākot cīņu ar absolūtisma galveniem pretiniekiem feodāļiem, kas kavēja valsts nacionālu apvienošanos.³⁾ Tādā veidā pārmainoties valsts varai radās arī pārmainīgas saimnieciskā dzīvē, un tajās saimnieciskās pārmaiņās ir mērojami merkantilisma sākumi.⁴⁾ Parasti mer-

1) Elster - Weber, Handwörterbuch der Staatswissenschaften Bd. V, Jena, 1927 g. pg. 573.

2) Dr. Kurt Fiedentiger, Die alten deutschen Kameralisten, Jena, 1914 g. pg. 59

3) Op. cit. pg. 66

Kantilisma saista ar Kolēra vārdiem,
(Francijā 1619-1683) kaut gan viņš nav šīs
kustības ciltis tās, bet tikai merkantilisma
konsekvents pārstāvis. Merkantilisma prin-
cipi sastopami jau agrāk Rišilje un
Kromvela politikā.¹⁾ 18. g.s. merkantilismam
bija daudz piekritēji. Viņi ticēja valsts
visvarenībai, centās pēc valsts bagātību
paplašināšanas. Galvenais līdzeklis šo
mērķu sasniegšanai bija nauda.²⁾ No
tā izrietoja vajadzība veicināt valsts rūp-
niecību. Merkantilisma piekritēji un atbal-
stītāji centās ražošanu un tīrgus pa-
klaut valsts vadībai, galvenā rūpnie-
cība un tirdzniecība atradās valsts
rokās. K. Lilencigers saka, ka merkan-
tilisms ir nacionāla saimniecības
sistēma ar vadošo politisko un taut-
saimniecisko centralizācijas principu.
Šmollers domā, ka merkantilisms savā
kodolā nav nekas cits, ka valsts iz-
veidošana, bet ne vienkārša izveidoša-
na, bet valsts un tautsaimniecības
izveidošana reizā.³⁾ Tātad Lilencigers

1) R. Bipers „fauno laiku vēsture (1640-1795),
Rīgā, 1937. g. pg. 4

2) K. Lilencigers „Die alten deutschen Kameralisten“ pg. 26

3) Op. cit. pg. 46

airāda, ka merkantilisms savā būtībā ir nenoslēgts, jo nebija mācības iestādes, nebija skolas. Krištieņi bija visā Eiropā, bet nav zināms, kas pirmais radījis šo ideju. Merkantilisma idejas nav radījis viens cilvēks, bet tās ir veidojušās veselu laikmetu. Tāpēc merkantilisms nebūtu saucams par sistēmu, bet par laika plūsmu par strāvu.⁴⁾ Merkantilisms bija izplatīts visā Eiropā, un ziedu laiki ir no 17. g.s. vidus līdz 18. g.s. vidum. Tāpēc, ka merkantilisms koncentrējās ap nacionālo principu, tad joprojums katrā valstī tas pārdzīvo savādāku formu. Visnēlāk merkantilisms parādās Vācijā un daļēn šeit jau nu, īpatni nosaukumu - kamerālisms.

Kamerālisms

Par kamerālisma izcelsanos nav skaidrības kā cēloni uzskata Maksimiliāna galma kāmeras dibināšanu (Hofkammer) 1497/98.g. Šis kāmeras uzdevums bija pārstināt valsts ienējumus un izdevumus. Vēlāk šim Austrijas paraugam sēkoja arī pārējās Vācijas teritorijas pārmainot savu pārvaldi.⁵⁾ Jauņajam

⁴⁾ Ziesenisger, op. cit. pg. 46

⁵⁾ Op. cit. pg. 11, 82, 83.

Valsts pārvaldes veidam vajadzēja arī jaunu ierodņu tipu, kas no latīņu vārda "camera" dabūja kamerālistu nosaukumu, kas gan izveidojās tikai 18. g.s. Šie kamerālisti bija algoti ierodņi parasti ar juridisku izglītību. Pa lielāko daļu kamerālisti bija cilvēki ar vispusīgu, labu izglītību, kas interesējās un rakstīja apcerējumu dažādās zinātnes nozarēs. Ar merkantilismu bija radusies dziļa interese visos valsts dzīves jautājumos, par pārvaldi, valsts izdevumiem, tirdzniecību, rūpniecību. Šo sacerējumu lielā daļa ir kamerālistu radīta, jo viņi darbojāmies valsts saimniecībā un pārvaldē bija tiešā sakarā ar šiem jautājumiem. Kamerālists ir specifisks internacionālā merkantilitisma veids Vācijā un tipisks kamerālistisma moments šim vācu merkantilitisma sakrājumā kamerālistu attiecībā pret fīrstu un viņa kāmerānu.⁴⁾ Kamerālisti ir fīrstu padomdevēji un nākošie ierodņu skolotāji. Ne visus ierodņus, kas strādāja fīrstu kāmerās var saukt par kamerālistiem, tie ir jāšķir no tādiem ierodņiem jeb fiskālistiem, kuri

Hülster - A. Weber, "Handw. der Staaten." p. 573

darīja tikai viņiem uzliktu darbu.¹⁾
No šo ieredņu vidus izcēlās spējīgas personas
kā vadošās, sevišķi attiecībā pret fištu,
tie saucāmi par štājiem kamerālistiem, tie
interesejās un sacerēja darbus par dažā-
diem jautājumiem, kas attiecas uz valsts
saimniecību un pārvaldi. Kamerālistu
mērķis valsts uzturo ir merkantilists,
t.i. - zemes nacionālo un ekonomisko
spēku vispiemīgākā koncentrācija.²⁾ Bet
ne gluži visus vācu merkantilistus va-
ram saukt par kamerālistiem, jo ir ve-
sela vinda autoru, kuru darbiem nav
kamerālisma ievirzes.³⁾ Kamerālisti grib
celt un stiprināt valsti politiski un
saimnieciski. Atkarībā no šiem abiem mēr-
ķiem kamerālisms dalās 2 daļās:

1) Valsts pārvaldes mācība

2) Nacionālā ekonomija, kas

apskatīja tri praktiskas disciplīnas.⁴⁾ Kame-
rālisms ir pārdzinojis ilgu attīstības
laiku un izveidojus pamatām laikā
no 16 līdz 18 g.s., tāpēc arī tā at-

1) Hielmsiger, op. cit. pg. 87

2) Halster-Meher, op. cit. pg. 573

3) Op. cit. pg. 573

4) Dr. Louise Sommer "Die Österreichische Ka-
meralisten", Vime, 1920g. pg. 168

kristību iedala 2 daļās.

- 1) Vecais kamerālisms.
- 2) Jaunais kamerālisms.

Vecais Kamerālisms

Darbi, kas parādījušies par valsts pārvaldes un saimnieciskiem jautājumiem laikā no 16 līdz 18. g. s. s., piešķaitā mīļo kamerālistu darbiem, un 18. g. s. kamerālistus apzīmē ar vārdu jaunie.¹⁾ Stingru robežu starp vecajiem un jaunajiem kamerālistiem novērtēt ir grūti. Tomēr zināmas atšķirības ir novērojamas, vispirms jau tas apstāklis, ka vecie kamerālisti nesauca sevi šajā vārdā, izņemot vienīgi ff. Berheru, kurpretī jaunie kamerālisti pilnīgi apzīmēti sauca sevi šajā vārdā. Otrs apstāklis būtu tas, ka vecais kamerālisms nav sistematizēts, tam trūkst teorētiska apstrādājuma, kaut arī viņiem jau ir prasība pēc ekonomiskās zinātnes izveidojuma.²⁾

Cilvēcīgers nosauca vecos kamerālistus par valsts vīriem — merkantilisma piekritējiem, kas darbojās no 16 līdz 18. g. s., kas interesējās par tautas un privātsaimniecību, bet kas savas

1) Hülster & Wöber, op. cit. pg. 573

2) L. Sommer „Die österr. Kameral.“ pg. 154

prasības vēl neizteica zinātniski po-
litiskos rakstus.¹⁾ Tie veicārajiem kamerālistiem
pieder: Melchiorš Ose, Johans, Johanss Beckers,
Dilips Hornigs un Kishelms Šrēders. Šī laika
izcilākais un radikālākais pārstāvis ir
F. F. Beckers, kas uzstādīja prasību, lai visas
kārtas tiktu pienācīgi novērtētas, un
valsts stiprumu redzēja iedzīvotāju dau-
dumā.

Jauvais Kamerālistsms

Ar 18. g. s. sākās jaunais kamerālistsms.
Kopējais, saistošais moments starp veco
un jauno kamerālistsmu ir tas, ka abiem
galvenā ir valsts doma²⁾ veicājiem ka-
merālistiem trūka sistēmatikas, teorētiskas
apmierošanas un aizmurgurē tam stāhija
despotiskais absolutisms, bet jaunais ka-
merālistsms sauu materiālu sistematizē un
tam aizmurgurē ir apgaismotais abso-
lūtisms.³⁾ Valsts absolutisma tendences re-

1) Bielenziger, op. cit. pg. 104 „die alten deut-
schen Kameralisten sind merkantilistische Staats-
männer, vom beginnenden 16 bis zum
Anfang des 18 Jahrhunderts. bauer und Pri-
vatwirts zugleich, die ihre Forderungen und Ideen in
nichtwissenschaftlichen, politischen Schriften niederlegen“

2) Sommer, op. cit. pg. 153

3) Op. cit. pg. 154

realizēšana prasīja mācīto iedoms
stāvokli. 1727. g. Prūsijas rēnīyš Fīdrichs
Vilhelms I nodibināja pirmo kamerāl-
zinātņu katēderi (Kameralkissenschaften)
Halle un Frankfurtē pie Oderas.¹⁾ Kame-
rālzinātnes aptuņa mācību pasvalsts
pārvaldi un saimniecību, finanšu
zinātņi, jeb toreiz saukto policijas zi-
nātni. Bet tam tur piederēja praktiski
techniskas disciplīnas par lauksaimni-
cību, kalnrūpniecību, amatniecību, tirdz-
niecību.²⁾ Valsts pārvaldes teorētiskā tieksme
bija vēsta uz to, lai atrastu ētiskas
un juridiskus motīvus rungu varai
pār saviem padotiem.³⁾ Iščirošie jau-
tājumi par valsts būšbu un valsts
kompetences robežas izpaudās tagad
kamerālzinātnes sistematiskos darbas.
Iščilākie jaunākā kamerālisma pārstā-
ji ir Jochans H. G. Justi (1705, vai 1720
līdz 1771 g.) un Fīdrichs Sonnenfels. Vēl
jāmin Špaims Gshards, Fūlijs Rors, Ge-
orgs Einke, Jochims Darjes, Jēkabs Bi-
lefelds, Jochans Jungetillings u.c.⁴⁾

¹⁾ Zielensziger, ap. cit. pg. 103

²⁾ Hälsten-Hwehn, ap. cit. pg. 575

³⁾ Sommer, ap. cit. pg. 160

⁴⁾ Hälsten-Hwehn, ap. cit. pg. 573

Vai Ēders pieskaitāms kamerālistiem?

Rodas jautājums, vai Ēderu (Oder)

varam ierindot kamerālistu grupā, jo nenam
viņš kā kamerālists nav minēts. Iepazīsto-
ties ar Ēdera darbu, "Bedenken über die
Frage: wie dem Bauernstande Freyheit und
Eigenthum in den Ländern, wo ihm bey-
des fehlet, verschaffet werden könne"¹⁾ ir
jāsaka, ka autors ar pilnām tiesībām
ir pieskaitāms kamerālistiem. Ēders (Oder)
arstāv zemnieku zemes īpašumu tiesību
principu, runā par zemnieku atbrīvošanu,
kas reizē arī būtu saimnieciskās patstā-
vības iegūšana. Viņa simpātijas pret zem-
zemniekiem un prasība pēc atbrīvošanas
nav morāliķu un juridisku principu dēļ,
bet valsts saimnieciskās labklājības dēļ. Au-
toru nodarbina jautājums, kas būtu dar-
rāms, kā pārveidojama zemes saimniekošā-
nas paņēmieni, lai valsts kļūtu bagātā-
ra un stiprāka. Tātad Ēderam kā ~~ist-~~
tam kamerālistam galvenā doma darbā
ir valsts doma. Tāpat Ēders atbilst atam
kamerālistu noteikumam, viņš ir ņēmis da-
ļu valsts pārvaldes darbā Dānijas gal-
mā.

¹⁾ Šis darbs iznāca pirmo reizi 1769g. Frankfurtē un
Leipcigā.

Ēdera biogrāfija

Georgs Kristians Ēders (Oeder) dzimis 3 februārī 1748. g. Ausbachā. No 9. līdz 12. dzimības gadam viņš apmeklēja latīņu skolu Feichtwagena. 1746 g. Ēders iestājās Getingas universitātē studēt medicīnu, kas viņa skolotājs bija Hallers, kas viņu tajā pašā laikā iepazīstināja ar ar farmācijām zinātnēm, sevišķi ar angļu literatūru. 1749. g. rudeni beidzis universitāti Ēders palika Šlēzviģā strādāt kā ārsts. 1752 g. Dānijas ministris, grāfs Bernstorfs, aicina Ēderu uz Kopenhāģenu ar nodomu, lai palīdzētu botāniskā institūta iekārtošanā. 1754. g. Ēders Kopenhāģenas universitātē ieguva botāniskās profesora grādu. Botānisko augu vārsianas nolūkā Ēders no 1755. g. līdz 1759. g. apceļo Norvēģiju un šī ceļojuma sekas ir ievērojams darbs, "Flora Daniae", kas iznāca 1762. g. Tam sekoja "Elementa Botanica" I sējums 1764. g., II 1766. g., un kā papildinājums 1769. g. iznāca "Komentator Botanicus" un "Enumeratio Flora Daniae" 1770. g. Savu ceļojumu Ēders arī izlietoja novērojot un iegūstot zināšanas par Norvēģijas politiski-ekonomisko stāvokli. Grāfa Moltkes pamudināts, izteikt savus uzskatus par zemnieku stāvokļa uzlaboša-

mu, kas toreiz bija ļoti akūts jautājums, Ēders 1769. g. izdeva savu pieminēto apcerējumu par zemnieku jautājumu. La. atfēkotu dažus iebildumus, kas nāca no muižniekiem, par dzimtbūšanas atcelšanu un kļaušu novēršanu, Ēders 1771 g. izdeva darbam papildinājumu. 1769 g. Dānijā izveda vispārēju tautas skaitēšanu, kur Ēders ņēma daļu. 1770 g. Skoija notāriskā institūta izmūcināšana un Ēders nodevās savam agrākajam darbam pieņemdamus Aunejas (Aunøe) salā niētu kā ārsts. 1771 g. Struense aicina Ēderu par finanspdomnieku vispārējā ģemes komitijā (General-landwehenscomission) un vēlāk finanšu koleģijā. (Finanzcollegium) Bet pēc Struense krišanas Ēderu iecēla par ģemes fogtu Oldenburgas un Delmenhoretas ģerfiste 1773. g. kur Ēderam bija arī tiesniša pienākumi. Šeit Ēders atrada sev uzticamu draugu Gerhardu, Antona Salema personā, kas 1775. g. ieradās pie viņa kā asesors. Šeit bez tam Ēders parādīja arī savas valsts pārvaldes zināšanas dibinot atraitņu un bērņu kasi 1779. g., un piedaloties no 1782 - 1785 gadam Oldenburgas hercogistes ģemes trigonometriskā mērīšanā. Ar dziņu interesi viņš smēja no tikumiem savā agrākajā dzimtenē. Ēders piedzīvoja arī

To gandarījumu, ka viņi aicināja at-
pakaļ uz Dāniju 1788. g., kaut gan viņš
jam bija vees un uz to vairs neceļoja. Bija
pēdējais sacerējums bija veltīts Holšteinas
naudas un bankas apvācību nopelšanai.
Ēders mira 1791. gadā 28. janvārī. Uz viņa
kapa uzrausta ir šādi vārdi: „Daniens
Blumen und Kräuter sammelt und flocht
es zum dauernden Kranz. Sichere Pfleger
danken die Wittwen ihm. Ihn segnet
der dänische Landmann, welchem sein
kühner Ruf erster Bote der Freiheit ward“

Laiķmeta raksturojums.

Autors savu darbu raksturojis bija
Dānijas paralistrieks un kādu laiku strā-
dāja arī Dānijas galmā, kā tad zemes ap-
stāstī un valsts pārvalde viņam bija la-
bi pazīstami, tomēr Ēders savu darbu nav
vēlētis tieši Dānijas apstākļiem, bet rak-
stījis vispārīgi par zemnieku stāvokli, ne-
minot nevienu noteiktu vītu.²⁾ Lai labāki
izprastu autora prasības, zemnieku stāvo-
kļa uzlabošanā, ir mazliet jāiepazīstas
ar zemnieku stāvokli vispārīgi tam laikā.

1) „Allgemeine Deutsche Biographie“, Leipzig,
1878. g. 24. sēj. pg. 147-149

2) J. Oeder, op. cit. pg. 36 „Da ich von keinem Lande
inbesondere spreche....“

18. g.s. visgrūtākais zemnieku stāvoklis bija tanīs zemēs, kur augstākā valsts vara bija vāja, kur monarhija nespēja zemniekus aizsargāt, tāds stāvoklis bija Boheņijā, Ungārijā, Polijā un tāpat zemēs ap Baltijas jūru: Dānijā, Prūsijā, Lietavā, tagadējā Latvija un Igaunijā. Šajās valstīs, kur bija dzimtbūšana, 18. g.s. muižnieki panāca, ka viņu faktiskā vara pār zemniekiem dabūn likumīgu apstiprinājumu. Zemniekus, kas apstrādāja muižnieku laukus pārveida dzimtelniekos un uz viņiem attiecināja terminus, kas pārņemti no romiešu tiesībām - servi, homines proprii, vai citus, sauca arī par seibeigene! Plašā zemnieku kārta, kas apstrādāja muižnieku zemi atradās smagā dzimtbūšanā un pār tiem patvaļīgi valdīja muižnieki. Zemnieku stāvoklis minētās zemēs visur nebija vienāds, tāpēc grūti dot vispārēju dzimtbūšanas raksturojumu tam laikam, tomēr zināmas kopējas pasīmes zemnieku attiecībās ar muižniekiem šīmīs zemēs bija. Liekās, ka autoram zemnieku stāvoklis bija novērojams un tuvāki pazīstams tieši Dānijā un ziemeļu Vācijā. 18. g.s. gandrūz visiem muižniekiem bija padoti zemnieki, bīvi zemnieki

d) R. Bipers, "Jauno laiku vēsture" pg. 22

bija reti sastopami. Muižnieki, vai nu paši apsaimniekoja savas muižas, vai arī iznomāja. Pēdējā gadījumā, līdz ar muižas iznomāšanu, iznomāja arī zemniekus, jo muižniekam ne tikai piederēja visa zeme, bet arī zemnieki, kas to apdzīvoja bija viņa īpašums¹⁾. Nodēvas bija tikai uz zemnieku zemes, tās nebija zemnieku personīgās nodēvas, bet attiecās uz zemi neskatoties uz to, kas bija viņas īpašnieks²⁾. Galu galā, ko muižnieks dabū no zemnieka ir viņa darbs, viņš saņem arī produktus un no rentnieka naudas. Bet muižnieks tomēr pats apsaimnieko savu zemi ar viņam padotiem zemniekiem, kurju klaūšas ir dažādi sadalītas. Vācijas ziemeļu austrumos klaūšas ir nevo teiktas, atkarīgas no kungu iezībām, turpretī ziemeļrietumos klaūšas bija noteiktas³⁾. Dzimtlandis ir pilnīgi padoti savam kungam un saistīti pie zemes. Bez kunga atļaujas viņi nedrīkst zemi atstāt, ja zemnieks arī mēģinātu aizbēgt, tad to var pūprasīt atpakaļ. Pročēties arī drīkst tikai ar

1) Georg, Friedrich Knapp, Die Bauern-Befreiung und der Ursprung der Landarbeit in den älteren Theilen Preussens Leipzig 1887 g., pg. 4

2) Op. cit. pg. 10

3) Op. cit. pg. 16

Kunga atļauju. Lai iemācītos kādu ama-
tu arī jādabūn kunga atļauja. Zemnieku
bērniem ir jākalpo muižā un zemnieku pie-
nākums ir ierēmt katru vietu ko kungs dod
Ar vārdu sacot zemniekam nav personīgas
brīvības un oīsas jautājumos oīsā ir atkarīgs
no muižnieka vīlēšanās. Muižniekiem tā-
pat piederēja tiesības spriest tiesu pār zem-
niekiem kriminālās un civilās lietās. Muiž-
nieki laupīja zemniekiem ceļu pie valdības,
itka nošķīra oīrus no valsts dzīves, at-
ņēma tiem likuma aizsardzību. Bet
tam lielākais haunums zemniekiem bija
tas, ka muižnieki censdamies paplašināt
un uzlebot savas saimniecības atņēma
zemniekiem zemi un pilninoja muižāmu.
Bija gadījumi, kad muižnieki sāka zemnie-
kus pārdot, mainīt, aizdot. Zemnieku klau-
šas un citas nastas bija pārmērīgi lielas.
Bet 18. g.s. pieaugot un nostiprinoties
monarhijai tā centās ierobežot muižnie-
ku patvaļu pret zemniekiem. Valstij ir muiž-
nieku iestūbtanās pret zemniekiem bija ļoti
neizdevīga. Muižnieki, zemniekus nomocot
ar pārmērīgām klausām un nastām,
padarīja nespējīgus maksāt valsts no-
dokus. Tāpat valstij bija neizdevīgi,

1) J. Knapp, op. cit. pp. 23, 24

ka muižnieki padzina zemniekus no viņu
zemes, jo zemei pāriet muižnieku rokās tā
atbrīvojās no nodokļiem. Tādēļ valdība
sāka iejaucties zemnieku un muižnieku at-
tiecību regulēšanā un tā 18. g.s. radās "zem-
nieku jautājums", kura nolūks bija zemnie-
ku stāvokļa uzlabošana. Pirmais, kas mē-
ģināja reformēt zemnieku stāvokli, bija
Fridrihs II Prūsijā, tāpat pārgrozījumus
mēģināja Bonapārt Rātrine II Krievijā un
Marija Terēze un Jāzeps II Prūsijā. Šo
monarhu reformas stiprā mērā ietek-
mēja 18. g.s. ievērojamo apgaismotā-
ji idejas, uzskati un prasības. Tāpat
liela nozīme zemnieku jautājumā at-
tīstībā ir kamerālistu darbībai, kas at-
rasdamies tiesās attiecībās ar valsts pār-
valdi un valdniekiem ir sekmējuši zem-
nieku stāvokļa uzlabošanu. Radās daudz
ievērojamu sacerējumu par zemniekiem,
viņu attiecībām ar valsti, stāvokļa pār-
veidošanu un īpašuma tiesībām. Arī
Ēders savā sacerējumā izlīzā šo svarīgo
jautājumu Eiropas dzīvē 18. g.s.

of R. bipers, op. cit. pg. 460

Ēdera darba saturs un galvenās domas

Ēdera darbs: "Bedenken über die Frage,

wie dem Bauernstande Freyheit und Eigen-
thum in den Ländern, wo ihm beides fehlet
verschafft werden könne?" parādījās 1769.g.

1771g. iznāca darba papildinājums un

1786g. autors izdeva darbu atkārti Ūstora

kopā ar papildinājumu un pielikumu.

Ēders savu darbu ir veltījis Dānijas un Nor-

vēģijas ķēniņam Kristiānam 7. dēvēdam

viņu par cilvēku draugu uz troya. Saku-

mā autors atbrāda, ka darbs visu iespē-

jams, lai noskaidrotu šo grūto, strīdīgo

jautājumu un dod solījumu būt ob-

jektus zemnieku stāvokļa iztirzāšanā.

Darba pirmajā nodalījumā ir šis autora

galveno domu samērums, kas norāda,

ka autors ir domājis par darba sadeli-

jumu izveidoties lasītājam tātāko veidu,

tāpēc darbs formas ziņā ir labi pārdo-

māts un atbilstoši apcerējuma izprasānu.

Svarīgākais šai šajā darba saturā at-

stāstījumā ir astoņas satversmes parā-

tes, kādas iespējamās zemnieku un miš-

miku attiecībās. 1)

1. Zemnieki un viņa piederīgais ir kalpi,

bet bez kādas likuma protekcijas

2. Kalpošanas attiecības ar likuma pro-
tekcijām un to ievērošanu.
3. Klausu zemnieka nomnieka attiecības
uz visu mūžu, bet ar personīgo sūbi-
bu, bet bez rakstiski un likumīgi no-
teiktām klausām.
4. Nomnieka attiecības uz visu mūžu
ar likumīgi noteiktām klausām.
5. Mantojams rentnieka stāvoklis ar
noteiktām klausām.
6. Dzimtsnoma (Erbpacht) bez klausām
pret nodevām.

a) mantojams rentnieka stāvoklis
bez klausām pret nodevām^{d)}

7. Dzimtsipāšums (Eigentümliche Besitz des
Hofes) pret noteiktām klausām.

8. Dzimtie īpašumi, kurus saņem no mui-
žas pret nodevām muižas īpašniekam,
bet ar pilnīgu personīgo būtību, tikai
paturot saistības starp muižu un zem-
nieka sētu, kurās daļa viņa paliek.

Šī pēdējā pakāpe ir tieši tā, ko autors
ietiec savā satursmē kā vislabāko. Pirmā,
otā, trešā pakāpe ir parastākais klausu
veids. Otrā pakāpe ir zemnieku satursmē
Šlēsvīgā un Holsteina, trešā pakāpe ir pa-
jās Dānijas zemnieki pēc Fridriha IV 1702 g.

21. II ienestām pārmaiņām. Ceturta, piekta,
sesta un septiņā parāpe ir mazāk parastas
un tās jau ir turpošanas filmā. Šī ceturta
parāpe ir Dānijā kopš 1769. g. un sešā parāpe
ir raksturīga Anglijai un Norvēģijai¹⁾ Autors
saka, ka aplūkojot Eiropas valstis var redzēt,
ka viņu ziedošais stāvoklis ir atkarīgs no
zemnieku satūkšanas, cik vispār valsts uzplau-
kums var būt atkarīgs no zemkopības.²⁾

Ēders valsts labklājību nostāda atkarībā no
zemnieku stāvokļa, tomēr nesaka, ka tas ir
vienīgais uzplaukuma cēlonis, jo valsts lab-
klājība ir atkarīga arī no rūpniecības, pil-
soņu amatniecības un tirdzniecības stāvokļa.
Tālāk autors apskata valsts dzīves svarīgāko
jautājumu — iedzīvotāju jautājumu. Viņš
saka, ka visas valsts pamats ir zemnieku
kārtā,³⁾ jo tā ražo visu nepieciešamo pārē-
jām kārtām. Gat tamis zemēs, kurās
rūpniecība, tirdzniecība ir uz augstas pa-
kāpes, zemkopji ir lielākā skaitā. Arī gal-
venais iedzīvotāju pieaugums nān no
laukiem, tāpēc, ka zemniekiem ir vairāk
brīvi rūpus viņi iesaisto kā patīgus darbā.
Ēders jautā, kādā veidā varētu pāveidot

1) G. Oeder, op. cit. pg. 83

2) Op. cit. pg. 6

3) Op. cit. pg. 6

iedzīvotāju pieaugumam. Viņš šo problēmu
atrisina iezēd no domas, ka iedzīvotāju pie-
augums ir atkarīgs no pārtikas līdzekļu
daudzuma.¹⁾ Lai panāktu pārtikas līdzekļu
pavairošamu lietderīgi jāismanto zeme, pēc
iespejas vairāk no tās jāražo. Vienīgais veids,
ka to varētu panākt būtu muižu zemju
(Haupthöfe) sadalīšana un klaušu atdalīša-
na. No sadalītās muižas zemes var izvei-
dot jaunas saimniecības, kuras dotu vietu
daudzām ģimenēm un tas radītu iedzi-
votāju pieaugumu. Iedzīvotāju pieaugums
dotu iespēju apstrādāt neapstrādātās ze-
mes un tas dotu lielus ienākumus valstij,
kas pastārot klaušu saimniecībai ir
nieespējami. Zemi vajaga sadalīt līdz
pēdējai iespējamībai, jo tas radīs nepie-
cišamību to racionālāki un pareizāki
izmantot.²⁾ Bet šādai sadalīšanai būs
maz nozīmes, ja sadalītā zeme būs
apsaimniekotājiem nepiederēs. Šeit autors

1) G. Oeder, op. cit. pg. 7

2) Op. cit. pg. 3, "Ich halte also diejenige Verfassung des
Landwesens in einem Staate für die beste, wenn der Boden
durchgehends in Portionen verteilt ist, welche nicht
größer sind, als daß sie ohne Frohndienste von
den Bewohnern besitteten werden können."

pilnīgi skaidri prasa zemniekiem zemes īpašuma tiesības,¹⁾ pierādot, cik daudz iegūta valsts, ja zemniekiem nebūtu kļausas un zeme būtu īpašumā. Šo autora svarīgo prasību pamatā nav šēlums par zemnieku grūto stāvokli, vai kādi citi morāli principi, bet gan valsts labuma un ienākuma viedoklis. Autors tālāk iztīrīta jautājumu kāds sakars ir zemniecībai ar amatniecību, un pierāda, ka valsts dzīvē tās nedrīkst šķīst, nedrīkst dot nenīemai priekšroku, jo abas iet paraleli un sadarbojās.²⁾ Amatnieks lieto zemnieka ražojumus un zemnieks amatnieka, tas veicina labklājības attīstību. Bet zemniekos vispirms ir jārada dzīve pēc labklājības,³⁾ un to parāks dodot tiem brīvību un zemes īpašuma tiesības. Ja uzplauktu zemkopība, tad ar to aļtas arī pilsētu labklājība, un tāda veidā lauksaimniecība atbalstītu pilsombu. Pēc tam autors tālākā nodalā pierāda, ka zemkopības parcellāna būtu arī cēlonis rūpniecības uz-

1) J. Oeder, op. cit. pg. 9. "Die Vertheilung der grossen Pflicht- oder Fronhöfe hat auch nicht statt, weil Sie ihrer Bewohner Eigenthum nicht sind."

2) Op. cit. pg. 13, 14

3) Op. cit. pg. 11. "Ein Tübel zum Wohlleben, selbst beyrn Bauern!"

plaukšanai. Viens cēlonis neatstāta
rūpniecībai ir darba spēka trūkums. Šo dar-
ba spēku varētu ņemt no laukiem, ja tie
būtu iedzīvotāju pārprodukcija, kurai nebūtu
ne laukiem darba. Tādā veidā lauku iedzi-
votāju vairošanās veicinātu arī rūpniecības
attīstību¹⁾ Redzam, ka autors ir pamatīgi
pārdomājis zemnieku stāvokli un uzturmi
valsts dēļ. Nostādot zemnieku kārtu,
kas sastāda valsts iedzīvotāju lielāko
daļu labvēlīgos apstākļos, tā dotu li-
elāku iedzīvotāju pieaugumu, uzplauktu
valsts saimniecība un valsts būtu tikai
ieguvēja. Tātad autors pasaka, ka brīvī-
ba un īpašums ir vislielākie dzīvēspēri
tārunam²⁾ Klaušas aizņem pārāk lielu
laiku un ir neproduktīvas, jo zemnieks ne-
strādā sev, un tā ir sudrains laiks, kas
ir visa darba pamats. Brīvs zemnieks iz-
mantotu visus savus darba spēkus un
kārtīgi apstrādātu zemi, bet tajad laika
trūkuma dēļ tas izmanto tikai nepie-
ciensmā. Nākošo nodaļu autors ir veltījis
zemes aizsardzības jautājumam. iz-

1) G. Oeder, op. cit. pg. 16, "... und also ist eben der
Weg zur Bevölkerung im Bauernstande auch der Weg
zur Aufnahme der Fabriken."

2) Op. cit. pg. 18. "Freiheit und Eigenthum sind die
größten Triebfedern des Fleißes."

celot arī šeit to, cik daudz zemnieku
kārtā varētu būt, ja tā būtu brīva un ne-
pasemota. Valsts aizsardzība balstās uz zem-
nieku kārti, jo tā sastāda valsts vairākum-
mu. Valsts kara spēks var sastāvēt no pašas
ieldsmotājiem, kas miera laikā strādā, bet
kara laikā karo. Bet lai zemnieks varētu
būt labs karainis, tad viņš nedrīkst būt ja-
zemots. Katram zemnieka delam vajaga
morālopt kara dienestu, bet viņam jājutas
brīvam, tad arī šo dienestu tas nejutīs kā
rastu! Bet daudz grūtāk tas būs iis-
pejams tur, kur zemnieks ir kļaušū cilvēks.
Šādā veidā Ēders ļoti filmīgi un pārstei-
tāmi ir parādījis zemnieku kārtas nozi-
mi valsts dzīvē un attiecības ar dažām
valsts dzīves nozarēm, attēlojot, ka valsti
šī apstākļi ir viens no ātra atkarīgi un
bīstamīga notiek savstarpēja cirkulācija,
un parāda cik daudz valsts iegūtu no zem-
niekiem, ja tie nebūtu kļaušū ļaudis, bet
cilvēki ar brīvību un īpašumiem. Valsts va-
rumības un spēcīguma veidošanā šī zemnie-
ku kārtā varētu būt daudz jauna spēka,
kā Ēders to saka — „katrs atsevišķais darbs
veido visumu”²⁾ Kad autors ir pierādījis

1) G. Odu, op. cit. pg. 29

2) Op. cit. pg. 18

Kāpēc zemniekiem ir jāuzlabo stāvoklis,
tad šķo darba svarīgākās nodalītes kur
runāts par to, kādā veidā dot zemniekiem
zemi un būvību. Viena no interesantā-
kām nodalījām ir: "Möglichkeit der Verglei-
derung als Haupthöfe ohne Verlust der
Gutsherrn an Herrlichkeiten und Sicher-
heiten fürs künftige" 1)

Pēc autora domām nav grūti sas-
niegt stāvokli, kad visi būtu apmierinā-
ti, jo muižas īpašniekam tikai jāatsakās
no tiešbām, kas tam neko nedod —
no zemnieku atkāības no tiem, ar to
viņi no sava augstā stāvokļa nko
nezaudētu, bet zemnieki iegūtu būvību
un drošu stāvokli. Tāpēc Eders ieteic
sadalīt muižas zemes (Haupthöfe), bet
pašas muižas centrus atstāt nedalītus
(Landgüter), "Edelhöfe Baronen und
Gräfschaften sollen bleiben" 2)

Muižnieks var paturēt tik daudz
zemes, cik daudz prasa lietošana, lauda
un ērtības savai ģimenei, pārējais jāsadala
daļās (in Portionen) kādu viena ģimene
ar saviem kalpiem var apstrādāt un
par to var uzlikt nodokļus pēc no-

1) Eders, op. cit. pg. 29

2) Op. cit. pg. 32

teiktas likmes, kas saskaņēta ar ierēmu-
miem¹⁾ kutors uzstāda prasību, ka valdībai
par to jāgādā, lai muižniekiem viņu ienākša
nemazinātos un citām kārtām tas nekai-
tētu. Muižnieku bagātība dibinās uz mui-
žām (Landgüter), tāpēc tām ir jāpaliek.
No muižu zemju sadalījuma radušās jau-
nās sētas un līdzsīnējās kļaušu saimnie-
cības, kas tagad būs atbrīvotas no kļau-
šām, būs viņu apsaimniekotāju īpašums,
būs būvas no muižas atkarības, bet to-
mēr paliks kā muižas sastāvdaļa.²⁾

"Es vēlos zemnieku kārtai pilnīgu pil-
sonisku brīvību un īpašuma tiesības
uz zemi ko viņi lietoti"³⁾ Ar pilsonis-
ko brīvību Ēders saprot stāvonei kur
cilvēks var pats sev sagādāt labklājību
un to izlietot būdamis zem sašiedrības
aizsardzības un atkarīgs no viņas noi-
mām.⁴⁾ Šis autora priekšlikums savā
būtībā ir izdevīgs zemniekam un dos
tiesi to, kas visvairāk nepieciešams —

1) J. Oeder, op. cit. pg. 30

2) Op. cit. pg. 29 "Die Bauernhöfe sollen von der Ab-
hängigkeit von dem Landgute losgerissen werden,
sondern sie sollen Theile des Guts bleiben."

3) Op. cit. pg. 29

4) Op. cit. pg. 30

Būvību un zemi, bet tomēr īstais zemes
īpašnieks paliek muiža un zemniekam pa-
liek tikai lietošanas tiesības, par kurām
sīnī dos nodevas, tā tad zemnieks paliek
tikai nomnieka stāvoklī, protams ar per-
sonīgo būvību. Šī nodeļa ļoti skaidri
rāsturo autora domas par iespējamām
atšķirībām starp zemniekiem un muiž-
niekiem un autora prasības ir tiešām
zemniekiem svairgas. Bet tad Eders tā
kā mēģināt aprunāt, ka būtu par daudz
prasījīs un itka atvainodamies sarak:
„es nevēlos sevi iedaldāt par zemnieku
aisstāvi pataisīt viņus uz muižnieku re-
ķina bagātus, es nevēlos zemnieku būvību
simpatiju dēļ pret zemniekiem, bet pret
valsti.”¹⁾

Ņemot, ka nenis zemnieku grūtais stā-
voklis, bet valsts saimnieciskā situācija
ir cēlonis Edera prasībām, un ja saim-
nieciskais stāvoklis būtu labs kaut
arī zemnieks ir klausīnieks un stipri ap-
spiests, tad Eders šīs pārmaiņas nemaz
neprasītu. Vēl piekāpīgākas bija prasības
padara atsevišķam uzskatam, ka autors
nedomā savus uzskatus kā soli pret

¹⁾ G. Oeder, op. cit. pg. 31

muizniekiem¹⁾, bet tikai vēlās zemes sadalīšanā un tas muiznieku stāvokli ne-
mainītu. Bet varbūt tā ir labi mērķēta
apdomība, autors skaidri sūta, ka lasītāji
hūs muiznieki un uzstājaties pārāk asi
pret muizniekiem viņi tikai iegūtu nebe-
dīgus un zemnieku stāvokli ar to neuzlabo-
tu, jo muiznieki tomēr neko nedarītu. Bet
šāda savdabīga izteiksmē un rūpība par
muiznieku kārtu varētu varbūt tomēr pa-
mudināt muizniekos pārdomas, kam būtu
labvēlīgas sekas. Katram zemniekam zeme
hūs īpašumā un no šīs zemes nedrīkst
pārdot, vai atņemt, izņemt, ja ieriko-
tu vietu jaundai ģimenei, vai nu sadalot
kādu lielāku zemi, vai salīdzināt 2 zemju
rolēžas dod vietu jaundai ģimenei, bet arī tikai
tad, ja muiznieks to atļauj²⁾ Zemnieks par
zemes lietošanu dos kungam nomas nau-
du "Canon". Vienīgi pakalpojumi, kas zem-
niekam būtu jādera no būvas grības, vai
par ļoti mazām samakām ir pakalpojumi
vispārības labā, ko prasītu zemes valdnieks.
Kodaly Edes atkal noslēdz ar nomnieku no-

1) G. Oden, op. cit. pg. 36 "Ich verlanze keinesweges,
dass die Veränderung mit Schwaden der Zute-
hensen vor sich gehen soll, keine Opfer zum
Besten des Staats."

2) Op. cit. pg. 34

Šiem vārdiem: "mūžnieks ar sādus sadalījumu neko nezaudētu, jo par viņa drošību un spožumu būs gādāts." 1) Tāpat arī nākošajā nodaļā kurā autors pierāda sadalīšanas iespējamību bez mūžnieku zaudējumiem ir sacīts: "es neprašu, lai mūžnieks nestu kādus upurus valsts labā, nedz arī kādas pārmaiņas mūžniekam par ļaunu, šīs pārmaiņas es neprasītu, ja tās nāktu mūžniekiem par sliktu." 2)

"Eigentlich besteht die Veränderung darin, daß die Landleute, welche bisher das Feld für des Gutsherrn Rechnung bestellten haben, es nun für eigene Rechnung bauen, und dem Gutsherrn das Quantum von erzielten Produkten welches ihm vorher nach Abzug der Kosten blieb, liefern, oder den Werth derselben" 3)

Faktiski nodomu uzskaitānā mūžnieku patvaļības rēķus ieroķēta, vienīgi zemes īpašnieka un autors pārliecināts, ka zemesnieks katrā ziņā varēs samaksāt tikpat lēglas nodevas kā līdz šim, jo tagad zemi tas varēs kārtīgi apstrādāt.

1) G. Oeder, op. cit. pg. 36

2) Op. cit. pg. 36

3) Op. cit. pg. 37

to nekavēs klausās. Ederš saka, ka tam
gan sūco 2 iebildumi: 1) vai mājas iedziņo-
tāji varēs sevi pabarot, jo tagad viņi būs
vairāk 2) vai viņi gribēs maksāt nodavas,
jo tagad būs sausi kungji.

Autors saka, ka šīs rūpes veltas; baltajās
zemniekiem netūks, jo vairāk darba roks,
jo labāki apstrādāta zeme un vairāk tā
ienes. Nav arī jābaidās, ka zemnieki nemā-
sās nodavas, darba prieks un tā augši
saiētīs tos pē viņa sētas un nodavas
tie māsās labrāt. Tam iebildumam, ka
zemnieks bez muiznieka nevarētu izlikt
autors nepieņemt un uzskata to tikai kā
iereslu un aizsarglīdzekli, lai muiznie-
ki apskēptu saun valdīt kāri. 1) Bez tam
būsimam un izņēmumiem ko baidija
muiznieka zemes ir jāpaliek spēkā arī zemi
sadalst. Tāpat muizniekam būs jādod
zemniekam būvmateriāli un dedzināma
malva, ko kā samaksājumu var ievest
kanonā. 2) Tālāk autors apskata kā būtu
jāizdara zemes sadalīšana un kas būtu
zemes saņēmēji. Sadalītam zemes ga-
balam ir jābūt tik lielam, ka no tā
varētu pārtikt viena zemnieku ģimene. Šo

1) g. Oeder, op. cit. pg. 55

2) Op. cit. pg. 41

Zemes gabalu apstrādātāji var būt rent-
nieki (Fächter), tie būtu vislabākie, jo viņi
pasūt zemes apstrādātāmu. 2) daži pilsētu
udzīvotāji, kam ir kapitāls un nelēnānās
dzīvēt uz laukiem. Ja zemes nēmejs pats
nevar uzcelt sev māju, tad tas ir jādara
mūžniekam. Summa, ko maksā māja ir
jāpieliek pie zemes vērtības (Hofe), bet pro-
centi jāpieliek pie kanona. Tādēļ, ka zem-
niekam nav jāmaksā naudas, bet viņš
pāņem tikai kanonu, tad protams, ka
mūžnieka prasības pret viņu stāv pirmā
vieta. 1) Vispirms ir jāsadala mūžas zemes
un pēc tam arī zemnieku zemes. Zemnieku
zemi sadalot tā ir jānodod visprātīgākiem
un uztīgākiem zemniekiem. Pēc tiesas jā-
sastāda parādu un rēķu protokols (Schuld
und Pfandprotokoll). Sastādot šo proto-
kolu būvam zemniekam ir dota atļauja
izņemt zināmu summu naudas uz savu
īpašumu. 2) Sekojošās nodalās autors aizņā-
da, ko varētu darīt zemes valdnieks (fiscus)
jaunās kārtības ieviešanā. Bija zeme is

1) G. Oeder, op. cit. pg. 47

2) Op. cit. pg. 54

muiznieka īpašums un šīs tiesības nav
apstrīdamas¹⁾, bet muizniekam nav tiesības
attiecībā uz zemnieka personu ne uz viņa
pēcnācējiem²⁾. Ēdus sauc tādu stāvociņu par
nenormālu un slauc tos valdniekus, kas
to atcēlušī. Muiznieks nevar no zemnieka vai-
rām prasīt, ka laivas, kuzam viņš ir devis zemi,
viņam strādāt. Vara te nava vajadzīga, jo
vajadzība ir abpusēja. Muizniekam vajadzi-
gas darba vorkas un zemniekam, kam tirai
šīs vorkas - zeme. Tā kā lielāka valsts ba-
gātība pastāv zemē un pavalstnieki lielāko
daļu ir zemnieki, tad zemes kuzgam ir tie-
šības un pamats interesēties par zemnieku
un muiznieku kontraktiem un attiecībām.
Kaut arī zemes valdniekam nav tiesības atte-
cēt klausas un sadalīt muizas zemībet
viņš vai stingri nosēit klausas un aiz-
lēgt patvaļīgo apspīšānu. Kito kute sashēig

1) G. Oeder, op. cit. pg. 48, "Das gesammte Land voraus
ein Landgut beslehet, ist des Gutsherrn Eigenthum, des
Bauernland so wohl als der Haupthöf."

2) Op. cit. pg. 51, "Wenn das Eigenthumsrecht des Gutsherrn
an dem scheinhof der fröhnhenden Bauern unshreitig ist,
so ist auf der andern Seite eben so gewiß, das der Guts-
herrn kein Recht an die Person des Bauern, noch
an dessen Nachkommenschaft habe."

3) Op. cit. pg. 52

ta 4. pakāpe zemnieku satursme. Lai
irodinātu mižniekus sadalīt zemi firsto vis-
pirms to var daūt savos īpašumos un tā
dot piemēru mižniekiem. Bet tam, lai
piemēram rastu sekotājus, tad Ēders iesā-
ka pirmos sekotājus darādi pabēlēt, iz-
vādīt tiem savu patiecienu.¹⁾ Protams šī
zemnieku atbērošana jāzēdara ar lielu uz-
manību. Viss zemniekus uzreiz nevajag at-
bērot un dot īpašumus, bet tikai prātīgas
un ēakas, un tos, kuri nemētās būt bāvi,
atstāt klauvās.²⁾ Zemnieki nelūs pietiekosi
ļaujāti, lai sāktu patēlāvīgu dzīvi un arī
mižniekiem nelūs tik daudz ēdseku, lai
palīdzētu visiem zemniekiem. Viss saim-
niekošanas sākumu vajaga visādi at-
nieglot, dot labas un iekārtotas mājas,
nodrošināt tās pret uguni, vajadzīgi no-
drošinājumi arī pret lopu sēgām. Šo pa-
tēlības izmaksu mižnieks var pielikt pie
mājas kapitāla un atrīkt kā nodevas,
bet arī tikai tā, lai neizputinātu zem-
nieku.³⁾ Ēders dod padomu valdniekam,
ja gadījumā darši mižnieki būtu par
trūcīgiem, vai bailīgiem, lai zemniekiem

1) G. Oeder, op. cit. pg 61

2) Op. cit. pg. 53

3) Op. cit. pg. 53, 54

patīdzētu, tad lai to uzņemas zemnieki,
jo viņš neno nezaudēs. Nav iemesla par zem-
niekiem domāt tik ļauni, jo viņi tikai tiks
atbrīvoti no tā, kas bija pāri viņu spēkiem.
Kāpēc gan lai zemnieki bēgtu, ja viņiem
ī būtu un īpašums un nodevas nav
tādas, kuras nevarētu samaksāt. Nevajaga
zemniekus iedomāties, ka tie būtu bez sapra-
šanās. Ja arī gadītos kādā zemniekā vil-
ties, tad tas nāktu par ļaunu tikai viņam
pašam, jo zemnieki tam vairs neustācētu na-
du un zemi. Tādus zemniekus vajaga
atkal uzņemt atpakaļ, klausās. Autors
viņiem jautājumiem tik ļoti pieris no
saimnieciskā nīdora, ka izšķoja at viņa
domu gaitai arī tānī jautājumā, ka
būtu un zeme piešķiramas pakāpeniski,
jāsaka, ka sava daļa taisnības viņam
tomēr ir, jo viņš prasa reizi ar būtu
un zemi arī naudas atbalstu no muiž-
nieka, lai tā nodrošinātu zemnieku jau-
nā stāvokļa sākumā. Skatoties tā
autora praktā pakāpenība ir attaisno-
jama, bet viņa tomēr ne sevišķi labvē-
līga zemniekiem, jo muižniekam paliek
liela priekšrocība. Kuru zemnieku muiž-
nieks vēlēšis to atbrīvot, kuru nē, tas
paliks klausīnieks un muižnieks mēn-
mēi varēs atsaucies, ka nav līdzību,

lai nodrošinātu zemnieku patstāvību.
Kopējuma ir kāda nodaļa ar nosaukumu
"Bestimmung der Frondienste".¹⁾ Šai no-
daļā autors dod padomu firstam kā
izdarīt klaušu noteikšanu, jo tas būtu
pirmais solis autora ieteiktām pārmai-
nām. Lai panāktu pilnīgu bezpartejisku-
mu autors iesaka firstam iecelt ierod-
ņus (comissarios). Tiem jābūt cilvēkiem,
kas pārsin apstākļus. Šiem komisāriem jābūt
 $\frac{1}{3}$ firsta ieceltai, $\frac{1}{3}$ muižnieku, $\frac{1}{3}$ zemnieku
ienēlētai. Firstu komisāriem nav pašiem
jāspriež, bet tiem ir jābūt tikai tiesā,
lai būtu bezpartejiskums. Kad starp zem-
nieku un muižnieku ir notikusi vienoša-
nās par klaušām, tad komisijai jāpār-
bauda, vai tas saskan ar viņu instrukci-
jām, un vai vienošanās ir panākta ar
brīvu gribu bez piespiedšanās un tad fi-
sta vārdā šis nolīgums jāapstiprina.²⁾ Gal-
venām klaušām ir jābūt tādām, kas at-
tiecas tieši uz zemes apstrādāšanu, bet
citās vajadzībās, piemēram medībās un
zvejašanā, muižniekam pakalpojumi
būtu jāatļūdzina, lai ar tādām dar-
biem muižnieks neatvilktu zemniekus no

1) G. Oden, op. cit. pg. 63

2) Op. cit. pg. 64

vinā darbiem. Autora doma ir labi saprotama, bet ne visai skaidri izdomāta. Ja šī ienestā komisija arī nokārtotu zemnieku klašu attiecības ar muižniekiem, tad ar to vēl nav saisto, ka muižnieks pie tās pieturēties. Kādas ir zemnieka iespējas pierādīt muižnieka nepareizo rīcību, pie kā tad viņš gūstos, uz ko atsauktos. To visu autors šim nodalā nenorāda un arī vēlāk nekun šim jautājumam nepiešķir. Autoram ir interesanti uzskati jautājumā par zemnieku nodēvām. Nodēvas vajaga labāki saņemt "in natura" un izraizīties no nodēvām naudā! ¹⁾ Zemnieks te ir tas, ka produktu cenas svārstās un ja cenas ir zemas, tad zemnieks pārdodams savus ražojumus nevarēs ienemt tik daudz, lai samaksātu kanonā noteikto summu. Zemnieks vienkārši nevarētu pārtaut un tāpat viņu satūrsme ²⁾. Bet ja vēlas kādreiz nodēvas dot naudā, tad tās mēris jāaprēķina pēc tā laika tirgus cenām. ³⁾ No zemnieku viedokļa šī doma

1) G. Oeder, op. cit. pg. 67 "Abgaben müssen in natura, nicht in Gelde angesetzt werden".

2) Op. cit. pg. 72

3) Op. cit. pg. 67-72

nav slihta, jo īnes zīrāmu stabilitā:
zemnieku un muižnieku attiecībās, jo node-
nu lielums ir vienmēr viens un tas pats
noteikts pēc zemes īmesības, kas parasti
ir diezgan vienmērīga, bet tirgus cenas ir
svārstīgas attiecībā no priēn pieplūdus-
ma un pastāst zemām cenām zem-
nieks var tiešām neienem vajadzīgo sum-
mu. Pēdējā daļa nodalā Ēders īsma
domas par muižnieku nodokļiem valstij.
Ēders saka, ka pārveidojat zemnieku stā-
vokli nebūtu vēlams tūlī ar pārvei-
dot muižnieku nodokļus, jo jaunie val-
dības ikojumi var muižniekus sabaidīt,
radīt satrumu, īsaurt nemierus, sa-
celšanos. Īspīms ir jaustlako lauk-
saimniecības stāvoklis un lai to pārēktu
muižniekiem pašiem ir jāīrāda lielāka
īntrese par šo lietu. Ja viņi varāk par
to īnteresētas un domātu, tad arī no-
nāktu līdz tādām stāvoklim, kad
vēlētos no valsts noteiktas nodokļu
normas? Tas ir gūti saprotams, jo au-
tors pati saka, ka zemnieku stāvokļa
uzlabošana ir vajadzīga valsts dēļ,
tā varēs īņemt lielākus nodokļus. Bet
nu īznāk, ka valstij jāgaida kāmēs

of G. Oeder, op. cit. pg. 74

muižnieki brūprātīgi atzīst, ka sa-
xarā ar viņu saimniekošanas labāku
izneidošanu ir jāpārveido arī viņu no-
donēji valstij. Tie ir skaidri redzams au-
tora miermīlīgums. Valstij nav ieteicams
no savas puses kodēt, lietot kādus spē-
kus, izdot rīkojumus, vai likumus, ka
nietīgi gaidīt un varbūt dažādi veici-
nāt. Šo muižnieku domāšanas attīsti-
bas gaitu.

Gārskats par darba papildinājumu.

1771. gadā iznāca darba papildinā-
jums. Priekšvārdā sacīts, ka autors Šo
Sūliņ neļija domājis izdot, bet nodevis
draugiem lasīšanai un tie parūpējās
par darba iespiešamu. Kaut gan pie-
likums ir 42 lpp. garš, tomēr jāsapar,
ka autors te gandrīz nēko jaunu ne-
dod. Viņš atkārtos sauns jau sacītos
uzskatus, masliet papildina darba at-
slēdžas nodaļas dodot dažus piemērus
un sīkākī parskaidro dažus darbā lieto-
tus iedziņus. No papildinājuma varam
spriest, ka bijuši daži cilvēki, kas nostā-
jušies apozīcijā pret Ēdera uzskatiem un
prasībām, jo niena pielikuma nodaļa
Ēders atspēko sev izteiktos pārmetumus.¹⁾

1) G. Oden, op. cit. pg. 77

Viņam pārmet republikāniskus uzskatus, ko pierādot zemnieku neatkarības pieprasījums. Ēders atbild, ka savu darbu ir veltījis monarham un tādēļ tie pa republikāniskām idejām nav ko runāt. Jauns te ir tas, ka Ēders papildinājumā runā diezgan daudz par Dānijas apstākļiem salīdzinot viņus ar citām Eiropas valstīm un hercogistēm. Autors salīdzina zemnieku stāvokli Šlēzviģas - Holsteinas hercogistē, Dānijā, Norvēģijā, Anglijā. Ēders atzīst, ka Dānijā zemnieku stāvoklis ir daudz labāks kā Šlēzviģā un Holsteīnā, jo Dānijas zemnieks, kopš 1702. g. 21. II, kad Frīdrihs 4 atcēla dzimthūšamu, ir brīvs rentnieks, kas apšaimnieko zemi, un ar kungu tiem ir noslēgts kontrakts. Turpretim Holsteīnā, Šlēzviģā zemnieks ir pilnīgs kungu kalps, kas savu darbu nevar cunģam uzteikt un viņu attiecības nenosaka nekāds kontrakts¹⁾. Šeit kungu zeme ir $\frac{1}{2}$ no visas zemes, kuru apstādā ar klanšimiekoni, kaspretī Dānijā kungu zeme ir $\frac{1}{8}$ ²⁾ zemes ir Eiropā valstīs, kur zemkopības un zemnieku stāvoklis ir labāks kā Dānijā un tāds pēc autora domām ir

1) G. Oeder, op. cit. pg. 84

2) Op. cit. pg. 88

Inglījā, kur klausās un citus perso-
niskus parļaušanas verdus ir atcēlis pār-
laments jau 1660g., un arī Norvēģijā¹⁾

1786g. Altonā iznāca darbs atreiz kopā
ar papildinājumu un pielikumu, kas ir
vēlīts pilnīgi Dānijas apstākļiem. Šo
jaunu zemnieku stavokļa attēlojuma un
praktības Ēders te nepasaka.

Ēdera darba novērtējums

Apskatot Ēderu un viņa darbu laik-
meta perspektīvē jāsaprot, ka viņš dzīvo
laikmetā kad ir radušies visu lielo 18g.s.
domātāju darbi. Viņu idejas un domas
ir izplatītas un jautājums, kuram Ēders
ir ueltījis savu apcerējumu bija pareizs,
par to runāja un rakstīja daudz. Fran-
cijā šai laikā darbojās fiziokrāts un valsts
viņš Turgó, kas rūpējās par valsts saimnie-
ctības pacelšanu un viņas labā daudz
ko darīja, tāpat pasistami šai laikā arī
fiziokrāta Kēnē raksti par zemkopību
un zemes notimi valsts dzīvē. Franču
cajas šai laikā ir jau klausās par
visas biropas sahidrības gūvumu²⁾. Ne-
apšaubāmi Ēders ir lasījis Montespiē

1) G. Oeder, op. cit. p. 95, 97.

2) R. Bipers „Fauno laiku vēsture” p. 436

"Esprit des lois", jo to piemir sanā darbā¹⁾ un piekūt viņa uzskatam, ka vislabākā valsts iekārta ir apgaismotā monarchija. Tāpat Ēders min sanā darbā Russo²⁾ tātad arī viņa domas un uzskati Ēderam ir pazīstami. Bez tam vēl Ēders darbā min D. fūma vārdu³⁾ un ir ļoti iespējams, ka arī viņš ir lasījis šana laika biedra Justi darbus. Visu to kopā ņemot ir redzams, ka autorem ir pazīstami šo rakstnieku uzskati un domas un tās viņš ir īstiecis savā darbā. Viņš ir bijis cilvēks, kas praktiski saim apkārtnei nonērot un mēģināt sekot jaunajām idejām. Domas, kurās Ēders izsaka par uardzību, bērbu un cilvēciskām tiesībām ir 18. g. s. parastās un daudz par viņām rakstīti. Bet tomēr jāzina, ka ir kautras jauns ko Ēders dod. Viņš šos uzskatus mēģina izlietāt ikdienas dzīvē, viņš nerunā teorētiski par visām šīm labajām lietām, bet mēģina tās attiecināt uz zemniekiem - visapziestāko kārtu tā, ka arī tie kautko no tā mantotu. Ēders atzīst,

1) G. Doder, op. cit. pg. 32

2) Op. cit. pg. 31

3) Op. cit. pg. 68

ka valsts pamats ir zemnieku kārta? un kā tādi viņi jābūt labākos apstākļos, kā viņa pašiem ir. Tāpēc Ēdura galvenā prasība ir, lai zemniekiem dotu brīvību un zemes īpašuma tiesības. Viņš aizstāv sīkquantitātes principu. Ēders ļoti labi saprot ko gan zemnieks vēlas ar brīvību, ja tam netus zemes. Viņš zin, ka zeme ir zemnieka dzīves pamats un tāpēc tā ir jānodrošina ar brīvību. Brīvība un īpašuma tiesības Ēderam ir nešķiramas. Nostādāmies uz šī praktiskā miedokļa viņš paliek savās prasības ietvaros, tas nav teorētisku spriedumu savārstājums, bet skaidras, noteiktas prasības. Cik lielā mērā zemnieks varēs izlietot brīvību? Ēders brīvību saprot šī vārda tiešā nozīmē, zemnieks būs savā rīcībā no kunga neatkarīgs, ar kungu to vienots kontrakts, kura noteikumi zemniekam ir jāpilda, bet viņu noslēdzot zemnieks var izteikt savu peķeri.

19. Oeder, op. cit. pg. 6. "Die zuverlässigste Quelle der Bevölkerung eines Staates sucht merklich in dem Bauernstande, der mit Erzielung der Nahrungsmittel und aller Güter der ersten Nothwendigkeit für sich und für die übrigen Stände, sich bescheftiget"

šam, vai ar pienām tiesībām no-
vaidīt viņam neizdevīgos pierādījumus.
Mūžnieks nevar zemnieku pieņemt pieņemot
viņam neizdevīgu nomas līgumu. Maz-
liet savādāks ir Ēdera īpašumu tiesību
jēdziens (Eigentum), viņš to lieto pavi-
sam droši un noteikti daudzās vietās,
un tomēr jāsaprot, ka šis jēdziens, ja ap-
saucamā kā nozīmē zemniekam zeme ne-
pieder kā īpašums šī vārda rēķā nozīmē,
jo visa zeme ir kunga īpašums, bet zemnieks
ir tikai šīs mūžnieka zemes rentnieks un
šīs īpašuma tiesības ir jāsaprot tikai tik-
tālu, ka mūžnieks zemniekam šo zemi
nevar atņemt! Kāpēc Ēders to visupra-
sa? Ēders prasa šīs pārmaiņas, lai
uzlabotu valsts saimniecisko un finan-
sēto stāvokli. Tas ir Ēdera galvenais no-
lūks, jo viņš to atkārtoti vairākkārtīgi.
Tātad valsts labuma dēļ zemniekam ir
vajadzīgas šīs pārmaiņas. Būtu gan Ēders
sevi dēvē par zemnieku aizstāvi²⁾ tomēr
neiziet savā spērējumā no viņa stāvo-
kļa, neizstāzā viņu klaušas un grūtī-
bas, bet gan no valsts viedokļa pierādot
cik daudz varētu dot zemnieks valstij ei-

1) J. Oider, op. cit. pg. 48

2) Op. cit. pg. 71

tas aptūkšos un tomēr jāzina, ka dar-
bā ir pavis mētas, kur ņēders atsaucās arī uz
cilvēku dabiskām tiesībām, kuru dēļ kat-
rām jābūt brīvam. "Aber es sey reich
oder arm, so können wir alle frey seyn,
und diese Freyheit sehe ich als eines jeden
Geburtsrecht an" ¹⁾ Die Freiheit zukünft
nach dem Rechte der Natur einem jeden
Menschenkinde" ²⁾

Tātad nevar sacīt, ka ņēders uzstādītu
savas prasības izpēt tikai no saimnie-
ciskā nīdoras, mīnē atzīst arī teorētiski
brīvību kā nepieciešamību. Darba pa-
pildinājumā ņēders saka, ka zemnieks sa-
vā būtībā ir tāds pats kā visi cilvēki, ar
tām pašām spējām, sāpēm un sajū-
tām, tikai šīs sajūtas nav izkoptas, iz-
darlotas. Tā ir augstākā netaisnība, ka
apēstam cilvēkam šīs apēstības se-
kas uzskata kā pārmērību un ir ne-
nepojami sāduš, pārmērums dsindēt bez
izguma. ³⁾ Šo galu galā nīenalga ar
kādiem motīviem mīnē pamato savas pra-
sības, vai valsts labklājības dēļ, vai zēl-
sindības dēļ, vai dabisko tiesību dēļ, jo

1) G. Oeder, op. cit. pg. 31

2) Op. cit pg. 142

3) Op. cit. pg 81

fakts paliek tas, ka Ēders redz visa lau-
numa sāksmu vērztībā¹⁾ un prasa tās
izvēcināšam. Bet ja autors ienem šādu
stāvokli savās prasībās, tad paliek nesau-
protami, kāpēc viņš prasa pakāpenisku
brīvības iegūšam. Viņš ganto izraido
no saimnieciskā viedokļa, ka muižnieki ne-
spētu nodrošināt visu zemnieku stāvokli
kāds tiem vajadzīgs jaunajā satversmē, bet
atkal dažās vietās saka, ka zemnieki pie
tā nebūs pieraduši un tas valstij var
sagādāt neparedzētus gadījumus. Tātad
Ēders baidās no kādas zemnieku rīcības,
kas varētu nākt valstij un muižniekiem
par slīktu. Otra lieta, kur gribas izteikt
Ēderam pārmetumu ir viņa ārkārtīgā
iecieta un rūpība par muižniekiem. Muiž-
nieku zemes sadalīšanas jautājumā viņš
pieiet ar mīzīgu temperatūru un savās pra-
sībās izrāda lielu mīlestību, uzlieto muiž-
niekus ar godbijību un cieņām. Viņš pa-
reizi izprot pašreizējās politiskos apstākļus
un neizgrib muižniekus radīt dusmas.
Viņš pirms Ēders kā absolūtās monarchijas
un Monteskjē domu atbalstītājs atļautu
muižnieku kārtu, kas ir itkā nepieciešams

1) G. Oeder, op. cit. 137 "die Sklaverey ist eine
Mutter aller Laster"

starplocēklis starp monarhu un zemniekiem¹⁾. Citu šīs kārtas nepieciešamību, pamatojumu, vai attaisnojumu Ēders nedod, bet vienkārši to uzskata par tādru, kas ir un kā ar esošu ar to arī stipri rēķinas, nemaz nedomādams, ka šī kārta varētu arī nebūt. Nē, tā ir vajadzīga tāpēc, ka viņa ir. Tādēļ arī savās reformās Ēders iziet no muižnieku kārtas viduslīnija. Valdnieks lai neko nodara jauno iekārtu ieviešanai ar varu un piespiedu līdzekļiem. Muižnieki ir pamatām jāpieņemas pie pārmaiņām, viņiem ir jāpieņemas ar piemēriem un uzslavām, ko tiešām muižu zemju sadalīšana un klanu atcelšana nāktu tikai viņiem, par labu. Ar muižniekiem vajaga apieties saudzīgi un uzmanīgi²⁾. Muižniecība nedrīkst neko zaudēt no sava īpašuma, ienākumiem un diecībības. Lūk, ja Ēders iedomātos, ka muižnieki iznācīs viņa zemnieku satruces priekšlikumus zaudētu kaut vismazāko mērķi, viņš nemaz neiedomātos kautko pret zemnieku un valsts labā. Bet tā kā tas var būt muižniekiem

1) G. Oden, op. cit. pg. 61

2) Op. cit. pg. 4, "then nicht durch Befehl und Zwangsmittel."

tikai iegu nummus, tāpēc viņi par šiem
jautājumiem īsaka droši sanas domas. Mi-
nīgais, ko mēs redzam varētu šo atļauties būtu
zemnieku klaušu regulēšana, bet vispārē-
jais ir jāgaida no muižnieku puses, viņi
jāpierādina pie jaunās domas. Būtu ļoti
skaidra, ja valdība tiešām rīkotos kā Ēders
airāda, tad protams neviens zemnieks ne-
būtu atstāts no klaušām. Jo muižnieki
tāpat kā mēs šodien strādājam dažādos iekār-
mās, šīnē gadījumā sevišķi to, ka nav li-
dsekļu ar ko nodrošināt zemnieku, ja no
saimniecības veidu. Tas jau ir liels muižnie-
ku būvības ierobežojums, ja valdība no-
teiks zemnieku klaušas un muižniekiem
būs atņemta būvība prasīt no zemnieku
klaušas pēc viņu iegribām. Ja arī muiž-
nieki ar to samierinātos, tad tomēr tik
tālu viņi savā domāšanā bez valsts iejau-
šanās nenonāks, ka gribēs savu muižas zemi
sadalīt. Šo Ēdera pierādījumu var iznest
ar valdības stingru iejaukšanos nevis ar
maigu pieradināšanu. Trūkst Ēderam de-
dribas, airautības savu domu īstenošanā
un pierādīšanā, bet visur ir miers, apdo-
mība, apmierīgi teikumi, meklēšana pēc it-
ejas, lai neviena kārta nenonē rezandēt
un oīti būtu laimīgi. Tāpat novērojama
saudzība isticienos, piemēram kur autors

runā par mīžas zemju sadalīšam¹⁾,
vīrus baidās, ka tikai viņu nepārprot. Ne-
mot ūrā šis pārmetumus autoram un
viņa darbam viņa prasības ir to mēs ne-
apšaubāmi lelas un svarīgas zemniekiem.
Lai labāki redzētu, ka Ēdens šo prasību
dēļ ir izēils 18. g. s. kamerālists atļiek to
saldzīnāt ar vienu no viņa laika biedriem,
kas arī rakstījis par zemniekiem. Šis autors
ir kristiāns Garue, kas 1786 g. Breslavā
izdeva darbu: "Über den Charakter der Bau-
ern und ihr Verhältniß gegen die Guts-
herren und gegen die Regierung."

Garue biogrāfija

Kristiāns Garue dzimis 1742 gadē 7. I.
Breslavā, kur viņa tēvam bija krāsotava.
1762. g. Garue apmeklēja universitāti Frank-
furtē pie Oderas, pie tam devās uz Hallei
kur studēja filosofiju un matemātiku. 1766 g.
iegūvis maģistra grādu dodas uz Seipcigu, bet
māti ueloties 1767. g. atstāj Seipcigu un pār-
iet uz Breslavu studēt. Garue izglītībā li-
tāka loma ir angļiem un itāļiem kā fran-
ciem un filosofijā Garue ir Loka skolnieks.
1768. g. Garue palika par filosofijas profesoru

1) G. Oider, op. cit. pg. 32, "... daß ich die Verthei-
lung der Haupthöfe nur ein Wünsche mit
fordere....".

Leipeigā, kur lasīja par loģiku, matemā-
tiku, filosofiju un ētiku. Bet slimība pi-
spīda to 1772. g. atgriešties Breslavā. Šeit
Garne brīns no mītiem pierākumiem dzīvo-
tiskas darbām un reti ceļo. Garne mira
1798. g. 30. xī.

Garne ir darbojies kā tulcotājs, ko-
mendators un kritiķis. Bija ievērojamākie
tulkojumi ir H. Sengusona „Grundsätze der
Moralphilosophie“, H. Gerarda „Versuch über das
Genie“ 1776g. Friedricham II uzskatīot Garne
tulko Ciceronu, kas iznāca 4 izdevumos 1787g.
Garne pārtulko H. Tailleisa „Grundsätze der
Moral und Politik“, un 1798. g. „Aristotela
ētiku“. Tāpat Garne ievērojams arī kā kri-
tiķis. Kritiķās parādījās dzēļu Herdera un
Lessinga izpratni. Garne arī izdevis apcerēju-
mus par Kanta „Tīrā prāta kritiku“ 1782. g.
Lielāko daļu savu darbu Garne ir sanācis
un izdevis pati vairākās daļās. 1798. g. Garne
izdeva „Fragmente zur Schilderung des Geistes,
des Charakters und der Regierung Friedrich des
Zweyten“ (2 sējumos). No jūma Garne man-
tojis interesi nodarboties ar politiskām un
tautsaimnieciskām lietām. Bija pārtul-
kojis dažus Smīta darbus un sarakstījis
„Über den Charakter der Bauern“ un „Über
die Ursache des Verfalles des kleinen Städte“.
Bija rūpīgs arī par stila uzlabošanu

un vācu valodas skaudrību. Garve ir rakstojis par dažādām un daudz lietām, bet viņam trūkst dziļuma un oriģinalitātes, trūkst dzīvas fantāzijas. Navāk Garve ir strādājis kā ciltautu rakstnieku tulkočajs¹⁾

Garve darba saturs un galvenās domas.

Garve darbs sastāv no 3 priekšlasījumiem, kurus autors ir nolējis Itēznīgas ekonomiskā biedrībā (in Schlesischen Oekonomischen Gesellschaft) darbam nosaukt vārda, bet tūlīņ visācāis pirmāis priekšlasījums, kur autors izliizā un aplūko zemnieku raksturn. Tē ir daudz interesantu, bet parastu spūduumu par zemniekiem. Vispirms autors aplūko tos apstākļus, kas dēļ zemnieku kārtā tē stāpi un jūtami atšķiras no parējām kārtām. Vispirms zemnieku nodarbošanās ir fiziski grūts, vienmūlīgs darbs, viņu intēres saistīta tikai pē mēnas lietās un tāpēc viņu sajēga ir ierobežota, bet cik plašs ir viņu redzes aploks tiktālu kas ir parīts un bagāts²⁾ Očkārt zemnieku pastāvīgā atrarība no

¹⁾ Allgemeine Deutsche Biographie, 8. tēj., Leipzig 1875j. p. 385-392.

²⁾ Christian Garve, „Über den Charakter der Bauern und ihr Verhältnis gegen die Gutsherrn und gegen die Regierung.“ Breslau, 1786j. p. 8

Kunga kura kalpi viņi ir un reizē
arī tiek no viņa sodīti. Autors saka, ka šī
dublētā vara nes līdzi ko patvaļīgu, kaut
arī tur būtu taisnība, tas tomēr ir utspīots¹⁾
un neviena kārta nav tie nemitīgi pado-
ta augstākās kārtas priekšmetam kā zem-
nieki. Bet zemniekiem ir liela neuzticība
pret muižniekiem, kas izriet no 2 apstākļiem.
Pirmais ir mazā satiksmē un pazīšanās
ar augsto kārtu un tas rada bailes, kas
bieži pāriet nehumā un naidā²⁾. Otrkārt
neuzticība rodas no piedzīvojumiem, ka
kungu zemniekus izmanto tikai savtīgiem
 nolūkiem. Tāpēc katrs jauninājums ko
kungu izvestu, kaut arī zemniekam tas varē-
tu par sliktu, viņiem lielas ievest ar lau-
nu nolūku. Šī zemnieku neuzticība at-
tiecas arī uz pārvaldi (Regierung), ne tikai
uz muižniekiem mēr, jo tiem piedēdētāji
un zemes kolēģiju Locenči (Landes-Colle-
gen) ir no tās pašas kārtas. Treškārt zem-
nieku raksturu veido tas apstāklis, ka
viņi satiekas tikai ar sev līdzīgiem. Ar

1) Ch. Garue, op. cit. pg. 9 „Diese doppelte Gewalt
führt notwendig etwas willkürliches mit
sich, und wenn sie auch gerecht ist, so ist
sie auch drückend.“

2) Op. cit. pg. 12.

citām kārtām viņi nesatiekas un
tas liek viņiem atšķirties no citiem. Au-
tors tomēr saka, ka gudro un labo lau-
žu procents starp zemnieku kārtu ir tikpat
liels, ka starp citām kārtām, bet ja vairāki
zemnieki ir kopā salasījušies, tad šādas sa-
nāksmes ir raksturīgas ar dumjību un
nesavvaldāmību.¹⁾ Tālāk autors cenšas iz-
skaidrot kādē cēloni arī zemnieki ir
slinai. Vispirms kūrībun un nogurumu
rada zemnieku smagais darbs, joto nenor-
māna atpūta un prieks. Bīru organizācijai
ir novājināti smagajā darbā, jo bieži nav
pietiekošā uztura, un tā tas velkas jau
no bērības. Otrkārt kūrībunai ir arī seksa
gara tukšuma, kas neko nedomā, tas arī
neko nenēlas, un ja nav uelēšanās, tad
arī nav prieka ko darīt. Un tā tas ir ar
zemnieku, viņš dara tikai tik daudz, cik
to piespūž un prasā izskaidro. Autors
saka, ka šos kūrībunas avotus var iznīci-
nāt ar audzināšanu un mācību uzla-
hešanu.²⁾ Nav tomēr saāts, ka vienmēr
zemnieku apgaismošanai sekotu arī mo-
raliska labošānās, bet tas tomēr jānāc
bezdomības izskaidrošanu un ar to arī

1) Ch. Garne, Op. cit. pg. 19

2) Op. cit. pg. 23

samazināsies kūrība. Autors domā,
ka slinkums vairāk ir dūšēlē kā miesā, tā-
pēc to var ar mācīšanu izskaust ¹⁾ Šī
zemnieku slinkuma dēļ autors viņus sa-
līdzina ar mežoniem, jo arī hotentoti esot
neizmērojami bezdarbīgi. Zemnieku galvenie
slinkuma cēloņi ir viņu dumjība un rup-
jība un sevišķi tie atturas no darba ko-
tiem utspiež, vai nu tāpēc, ka viņi nesā-
prot šī darba vajadzības pamatus, vai
arī tas viņiem neliekās pietiekāsi nepie-
ciņams lai darītu. Bezdomu zemnieks ir
slinks, jo viņš nenēlas nekādu savu stā-
vēkļa uzlabojumu un nevēlē arī pēc
līdzekļiem. Tāpat zemnieks kļūst slinks, ja
viņš pēc šī līdzekļa ir neltīgi un ilgi mē-
lējis, kad viņam nav nekādu izredžu uz
labākiem apstākļiem. Vēl slinkums rodas
tad, kas zemniekam tā pulcē atņēmu.
Ērakums atcarīgs arī no klausām, ja tās
aizņem lišu laiku un zemniekam savu
darbu padarīšanai laika nepietiek, tad
zemnieks kļūst slinks. ²⁾ Vēl viens no zemnie-
ku slinkuma cēloņiem ir dzersana. ³⁾
Dzersana pēc autora domām ir vislielākais

1) Ch. Garne, Op. cit. pg. 23

2) Op. cit. pg. 29

3) Op. cit. pg. 30. Versoffene Bauern sind notwendig
faul!

čakluma iemaidniens. Tā padara zemniekus devonjus un nespējīgus spriest un domāt. Autori saka, ka zemnieku raksturus un iestundanos veido kopā iedzimtība un apstākļi. Labāri apstākļi tanī ziņā ir pilsētniekiem un amatniekiem, jo viņu priekrocības ir brīvība un bez tam viņiem ir vairāk darīšanas ar augstu stāvokli un tāda veidā viņi sevi izglāto¹⁾ garus, ka pāreizējas apstākļos zemnieks gau var atpirkties un aiziet, bet tikai, lai citā veltā kļūtu kā padotais un visa manla tad jaatstāj, tāpēc šī pāriešana ir neiespējama.²⁾ Autori pieņem zemnieku raksturu un liktni 2 galvenās izšķirības.

1) Filnūgi padotais zemnieks - vergs, kas atļauj bez jūtām un māsākās pretestības visam notieties, nesajusdams nēlīšanās pēc atieglinājuma. Bet kad viņam miega stāvoklis ir zudis, tad viņš kļūst tračošanās tūģis un reizā a verga padevību pazaudē ar āmēcīgās jūtas.³⁾

2) Fuzdzimtalnieks (halbleibeigene Bauer), kas saistīts ar spānīka dienestu un padots kungam kā tiebnelis. Šis zem-

1) Ch. Garne, Op. cit. pg. 51

2) Op. cit. pg. 54

3) Op. cit. pg. 55

miers nepanes savas nastas bez jūtām,
bet nedrīkst domāt, ka viņš ar varu tās grib
dabūt nost. Bet viņš arvien ved slepenu karu
ar savu kungu. Censās kunga labumu pa-
mazināt, savu pavairot. Viņš nav padomju
vergs, ne arī kunga ienaidnieks, bet nav arī
broprātīgais, kas kungam padomies.¹ Zem-
mēru raksturs ir novērojama tieksme vien-
mēr palikt un turēties pie vecā. Cēlo mis
te atkal mērojams kūtība, jo katrs jau-
rinājums prasa pārdomas, prasa viņzi-
nājums. Daļai šī tieksme ir izkai-
drojama arī ar nesaprašamu, jo zemnieks
galvenām kārtām vadās no piedzīvoju-
miem kā vienīgā vadlīnija. Šī tieksme var
būt izkaidrojama arī neuzticības dēļ
pret augstākiem. Ja lielākai daļai uzla-
bošanas priekšlicumi nāk, vai nu no val-
dības, vai muižnieka, vai arī no mācītājiem
aiņēkiem, no kuriem vieniem nav nepiecie-
šamo ieskatu, kuriem labas gribas radīt
uz sevi uzticību. Ja daļai šī tieksme
turēties pie vecā nāk arī no vēlīganās trū-
kuma pēc labākiem apstākļiem kādi pār-
veidēji ir.² Tāpēc, ka zemnieks arī pieņemas ve-
cajiem paradumiem, tad viņa klausība

¹ Ch. Garue, op.cit. pg. 55

² Op.cit. pg. 58

ir vienīgais līdzenis kā to pamācīt. Kā
brūns zemnieks viņš uz sama lauma reiz-
mēģinās neierus jaunus metodus, kā plaš-
nieks viņš spiežs uz sama kvonga lauma to
izmēģināt. Tā viņš pie prātīga saimnieka
iēmācās uzlabot laumu apsaimniekotānu,
zemes derīgāku apstrādāšanu. Šāreizējos
apstākļos uācijā esit daudz zemnieku, kas
citu labklājību nepazīst, ka tikai nenod-
dant un pārmerību ēšanā un dzeršanā.
Un ja viņi šādos apstākļos ir nabazi, tad
viņi tādi arī paliek¹⁾. Zemnieki apmierina sa-
ras rupjās tiesmes dzeršanā un slinkumā,
tāpēc tāds zemnieks labāki izdara sopus
pionācūmus ~~slinkumā~~ trūkumā un zem spie-
dina²⁾, ja pārticība un labas dienas to samai-
tā. Tāpēc ir liela atšķirība, vai notiek zem-
nieku stausneņa pilnīga un ilgstoša uz-
labošana, vai tikai daži ar laimīgu gadījū-
nu slūst bagāti, jo pēdējie paliek izlaidīgi.
Bet ja uzlabotu visu zemnieku stāvokli
ar arve Čarluma pakāpenisku pieaugumu
un vienmērīgu nastu atiezglināšanu, tad
viņi nonāktu labklājībā un līdz ar to viņu
moraliskais raksturs tiktu pārveidots. Tā iz-
veidotos pārticusi zemnieku kārta, kurā

1) Ch. Garne, op. cit. pg. 62

2) Op. cit. pg. 63

piegrieztu sev lielāku tēriņu un vairāk
tunotos augstajām kārtām. ¹⁾ Zemnieki sajūtas
nospiesti, tāpēc nav jābūnas, ka tie zaudē
tiksmi laboties. Bīmu nabadzība un ver-
dzība atgādina, ka kungstam dos maizi, ja
tās nebūs. Run slinkais zemnieks vairāk tie,
ka būdams slinks un sama kunga aiz-
sardzībā viņš iegūto vairāk, ka ja būs ēdams.
Zemnieka ubagojās aris prāts, nerūpēšanās par
nākatni un palaišanās uz kunga barošamu
lielāku, vai mazāku mērā dzimtbūšanas
seks. Tas ir pietiekais pierādījums, ka katra
saestura īpašība ceļas no šī apstākļa. ²⁾ Garne
labi parit zemnieku apstākļus un dzīvi,

1) Ch. Garne, ap. cit. pg. 64

2) Op. cit. pg. 67. " So wird man auch endlich
diesem Bettlertsinn des Bauern, diese Sorglo-
sigkeit für die Zukunft, diese Geneigtheit sich we-
gen ihrer Ernährung auf ihrem Herrn, am sie
doch nicht lieben, zu verlassen, diese Gleichgül-
tigkeit gegen alle Mittel, sich aus einer sol-
chen Dependenz zu reissen: dieß alles wird
man, bald mehr bald weniger, - im ganzen
aber im Verhältnisse der Strenge der Leibei-
genschaft finden. Dieses ist also Beweis
genug, daß jede Eigenschaft des
Gemüths aus dieser Lage entstehe."

tāpat redz, ka zemnieku pļānās
epastības lielākā, vai mazākā mērā saņem-
jas mazībā, bet viss šis ietīvsājums ir
uzsakstīts tādā veidā, itka tomēr galvenā
vaina būtu zemnieku rakstura, un audzi-
nāšanā. Tāpēc, lai izskautu zemnieku
slinkumu, dzīvības tiektmi un zaglohu va-
jaga apzaimnot zemnieku prātu, uzlabot
audzināšanu ar labiem piemēriem. Garne
ir līdzjūtīgs apspīstam zemniekam, redz viņa
dzīves grūtības un trūkumus un nero-
lēdz, ka būtu vajadzīga vienmērīga un
līna apstākļu uzlabošana, bet nepasaka
kādā veidā un cik liela mērā tas būtu
izdarāms. Nav ne mazākā pārmetuma
augstākai kārtai, vai arī aizrādījumi kādā
veidā tā varētu uzlabot zemnieku stā-
vanai. Būtu arī redzība: ir pļānās se-
kas, autors to tomēr neniecinā vieta nero-
lēdz un nepasa tās atcelšanu. Dažās
vietās ir pat tās attaisnojums, jo tas ir
vienīgais veids, ka slinkam zemniekam
sīnāit ko jaunu un lietderīgu lauku
apstādāšanā¹⁾. Autors zemniekus pilnīgi
nepāprotami sauc par uzgriem un
pretim nostāda augstāko kārtu par
suru runā ar lielu iecietību un no

¹⁾ Ch. Garne, op. cit. pg. 59

tās zemniekiem ir jānācās un tai
jātunojās. Garne nepieņemas zemnieku saim-
nieciskās dzīves gūtībām, bet aptūco tikai
viņu ražotāja īpašības. No šī pirmā priekš-
lasiņuma paliek skaidrs, ka zemnieks ir vergs,
ka tam ir gūti, bet pats zemnieks tur labu
tielu vainīgs, jo nodevies slinkumam un
dzeršanai, bet viņa darba diena mājās
un muižā, trūcīgā saimniecībā, lielās klan-
šās, neapstādātās lauki ir lietas pārku-
rām garne šī nerunā. Izturējais tā zem-
nieku ražotāju garne atrā priekšlasiņu-
mā pietiek, pie svingu ražotāju un
viņu attiecībām ar zemniekiem. Vislabāki
zemnieki ir jāpasist augstākai kārtai (Hedel),
kas ir zemes un valsts vara (Regierung)
kungji. Pret valsts vara un muižnieki ne-
uzlūco zemniekus vienādi. Muižnieks
(Gutsherr) redz zemniekā tikai instrumen-
tu, kuru izlieto savas saimniecības no-
stādīšanai, viņš ir īpašuma daļa,
kuru kalpošanai un nodevas muižnieks
ir vai nu nopircis, vai arī no vecākiem
mantojis? Turpretī valsts vara redz zem-
niekā savas varas sargu, armijas
galmos sastāvdaļu, un ja viņa labi
domā, tad redz zemniekā arī cilvēku!

Ņch. Garne, ap. cit. pg. 76

Kuņa stāvocei vajaga uzlabot, pa-
darīt laimīgāku. Un šie abi uzskati ne-
nienmēr saskan. Pirmais un visgrūtā-
kais kungu uzdevums ir zemnieku valdi-
šana¹⁾, parākt to, ka zemnieks saun darbu
izpilda bez kunnēšanas un pretošanās. Ja-
rasti $\frac{2}{3}$ no nesaskaņām, kas izceļas starp
kungu un zemnieku ir vainojami nevis
kungji, bet viņu pārvaldnieki. Bieži tie pār-
valdnieki pārkāpj sev atļautās robežas,
vai arī ir savā rīcībā nolaidīgi. Tāpēc
īstajiem kungjiem ir vairāk jāintere-
sējas par zemniekiem, jābūt pieejamā-
kiem. Nevajaga sevi turēt par labākiem,
būt lepniem, jo lepnuma stavoklis ra-
de zemniekos vaidu, nolaidību un
nīcinājumu.²⁾ Tāpat zemnieki aīs no ties-
nešu netaisnības. Pārvaldnieki padara
zemnieku dzīvi sūru, tiešnešu despotismu
smagu³⁾. Tur ir apspiešana un netaisnī-
ba, kam seko rakstura morāliska sa-
maitāšana, neapmierinātība, trūkums,
dusmas. Šādas apstākļus varētu no-

1) Ch. Gans, op. cit. pg. 77

2) Op. cit. pg 87

3) Op. cit. pg. 90. "Wehe dem Dorfe, wo Kuntmann
und Justiziaris gemeinschaftlich und unge-
schränkt herrschen."

vēst, muižas īpašnieks dzīvojat zemnie-
ku vidū¹⁾. Tālāk autors dod padomus
muižniekiem kā būtu jāvalda un jāriko-
jās, lai zemnieki tiem paklausītu un būtu
labi strādnieki. Nevajaga zemniekus dzīt
ar pātagu, bet apieties ar viņiem kā ar
cilvēkiem, tad viņi arī būs tā cilvērki. Muiž-
niekam ir jāguļ šķērsā un uz zemnieku
varstura morālisko pusī un te viņam
svarīgā ir mājas pārvaldīšanas tiesī-
bas (Polizeiamt)²⁾. Kaut arī šīs tiesības
satura ko despotisku, tomēr šinī gadījumā
mā mērķis attaisno līdzekļus. Labākais
līdzeklis, lai iegūtu zemniekus mīlestību
īstungam dot labu priekšzīmi ar
saprātīgu saimniekošanu, cenšanos uz-
labot zemnieku stāvokli. Bet ko sūngam
vajadzētu darīt, lai uzlabotu zemnieku
stāvokli, to Garne nepasaka. Muižnieki
ar savu priekšzīmi var ierosināt zem-
nieku ierakumu, to vēl var ierosināt tas
apstāklis, ka zemnieks uzskata muižnie-
ku kā tēvu³⁾. Vienā vietā Garne arī pār-

1) Ch. Garne, ap. cit. pg. 91 „Des finge des Herrn, dem
man sagen, macht den Bauer wohlha-
hend, gehorsam und gesittet.“

2) Op. cit. pg. 100

3) Op. cit. pg. 105

met mužniekiem, ka viņi uzskata zemnieku kā darba rīku un nedomā par to kā par cilvēku, vai arī, ja kādreiz domā, tad kā par lopu, kas acīmīkēt vēlc arēlu¹⁾. Pašu mužnieku uzskati attiecībā uz zemniekiem stipri atšķiras, tie ir nenorīšanas & grupas.

1. Tie pieder mužnieki, kas izneidojuši zināmus uzskatus par brīvību un vienlīdzību, tie pasreizējos apstākļus atrod tiraniskus. Tas ir vergu stāvoklis un zemniekiem ir laipitas viņu dabiskās tiesības.

2. Otra grupa mužnieku aiztār šo iekārtu un saka, ka zemniekam ar mužnieku ir itka tīgums. Mužnieks dod zemniekam zemi un māju un atļauj to izmantot un par to zemnieks dod kļaušas (Hand und Spanndienst). Šīs saistības ir parakstītas uz abpusēju mierīanos un nekāda netaisība te nenotiek.²⁾

Game nenostājas nevienas grupas pusē, viņš vispirms mēģina noskaidrot cik patiesības ir vienā, cik otrā pusē un visvairāk cenšas attāstot otru grupas pīcīrtījus. Game pīcīt, ka nedzība var būt izneidojūts senos laikos no kāda

1) Ch. Game, op. cit. pg. 111

2) Op. cit. pg. 122

līguma. Ja miera valstī neselairkā-
tai ir zināma, vispārīga ierāta, tad ir tra-
nīgi, ka katrs individuāls tai padodas, vai
no kārtas aiziet.¹⁾ Pēdējais gan ir par lie-
lāki daļai neiespējami. Kas grib dzīvot
kā zemnieks, tam ir jāizvēlas, vai nu vai-
rāk, vai mazāk apgrūtināsi noteikumi.²⁾
Tā autors pilnīgi skaidri parāda savu
niedoci — zemniekiem ir jābūt tiem, kas
paņes šīs apgrūtināšanas noteikumus, citas
izvēles tiem nav. Nav iespējams stāvoklis,
kad šādu apgrūtinājumu zemniekam
nehūtu. Zemnieks ir tas cilvēks, kam jā-
paņes visas grūtības, kas saistās ar viņa
kārtu, autors tādu domu nepielaiž, ka
grūtības varētu kārtu starpā izlīdzināt
un, ka dabiskais stāvoklis ir ar to pretu-
vā. Autors uzskata stāvokli par dabīgu,
ka muižnieki valda pār zemniekiem un
zemniekiem ir tiem jāpaveicams. Gars
uztāda jautājumu, vai šāds stāvoklis
ir izdevīgs valstij, bet saka, ka atbildi
uz to dot ir grūti, jo padotība ir
sastopama valstī dažādās modifikā-
cijās. Nint tikai saka, ka muižniekiem
zemnieku stāvokli vajadzētu labprātīgi

1) Ch. game, ap. cit. pg 123

2) Op. cit. pg. 124

uzlabāt, jo valsts uzlabojums ir atkarīgs
no muižas kungu labdarības, no viņu pareiziem
uzturēumiem. Būtu gribējis tas iespējams parākt
ar viņu labprātīgu uzupurēšanos.¹⁾ Garne sa-
ka, ka starp muižnieku un viņam pa-
doto zemnieku ir apgrūtinošas, ka viņu
attiecību pamatā ir 3 stāvokļi (attek-
smes), kas viena no otras maz atšķiras.

1. No vienas puses padotais ir dienas
algādāzis un kungstam dod darbu. Vi-
nīgā izšķirība starp dienas algādāzīm
zemnieku ir tā, ka pēdējais darbu uzsā-
kat viņa līgums ir jau priekšā, bet di-
nas algādāzis slēdz to vienmēr no jaunas.
Zemniekam vajaga piekrist bez ierunām
jau agrāk sarakstītam darbam un no-
teiktai algai.²⁾ Lai kur arī zemnieks neietu
dzīnot viņš visur priekšā atradīs darba
kontraktu (dienst-kontrakt).

2. Muižniekam ar zemnieku ir tieša attie-
cības. Viņam jārunpējas par zemnieku lab-
klājību, jāizšķir savstarpēji strīdi, jāre-
gulē savstarpējās attiecības, jāizmeklē,
jāsoda noziegumi.

3. Muižnieks ir kungs par zemi un savus
padotus uzskata kā leņķu ļaudis, tas

1) Oh. Garne, op. cit. pg. 128

2) Op. cit., pg. 130

nozīmē, ka tos zemes gabalus, kurus
zemnieki apsaimnieko, viņi ir no muižnieka
ka saņēmuši un par to muižniekam ir
tiesības pret noteiktas nodēvas.¹⁾ Zem-
nieks saņem kā dienas algādāis un
dod kungam kā vasalis. Kungs kā īpaš-
nieks grib vairot savu kapitālu un tā-
dēļ dienas algādāša alga tiek ierobežota,
jo kungs cenšas pēc lētāka darba spēka.
Tā pašā laikā muižniekam ir augstā-
kās mājas pārmācības tiesības (fo-
lizeibrizķeit).²⁾ Zemnieku un muižnieku
attiecībās ir apņēmīnāri tas apstā-
klis, ka šīs tiesības pār zemniekiem var
nopirkt. Līgumu slēdz par lietām,
bet pērkot muižu reizā iegūst vis-
kundesību un tiesas varu pār iedzi-
votājiem.³⁾ Kaut gan garie saka, ka
šāda valdīšana ir zemei nospiedoša,
tomēr nekādas tiesas pārmaiņas neie-
saka un ja tās arī nāktu no muiž-
nieku puļļa, tad nedrīkstētu nekāda
gadījumā būt straujas. Garie jautā,
vai varētu būt kas skaistāks, ka ja
muižnieki izdarītu būvprātīgas reformas,

1) Ch. Garne, op. cit. pg. 131

2) Op. cit. pg. 133

3) Op. cit. pg. 134

kurās augstākā instance neuzdrošī-
nas uzlikt baidāmajās sūrt muižnieku
tiesības.¹⁾ Cēlonis kādēļ muižnieki negrib šīs
reformas garu redz 2 apstākļos.

1. Muižnieki nedrīkst neko noņemt savām
pēcnācējiem.

2. Ja viņi no savām tiesībām ko at-
laistu, tad skārtu ar to parējas muiž-
niekus.

Tomēr Garne atrod, ka saistības ar
zemniekiem muižniekam jātāda pirmā
nīktā par saistībām ar nākošiem īpašnie-
kiem, bet tad itka baidāmajies kļūt pār-
prasts viņš saka: "es protams neatrunāju
muižniekus no viņiem pienākumiem pret
nākošiem īpašniekiem".²⁾ Otrais gadījums
arī ir svarīgs, bet nav tomēr tik būtams,
un ja arī tādeļ izceltas nemieri, tad
tos var ātri nomierināt.³⁾ Nevar viņiem
muižniekiem uzlikt par pienākumu
vienādu iekošanos pret padotajiem.

Ļoti retes gadījumos muižniekiem ir
rīspējams labst zemnieku stāvokli neko
nezandējat. Un šie zandējumi vienai
aijai ģimenei var būt ļoti lieli. Tātad

1) Ch. Garne, op. cit. pg. 138

2) Op. cit. pg. 143

3) Op. cit. pg. 146

autors attaismo jau tos muižniekus, kas
reformas neizdarītu, bet tam tūlīn, šeko jau-
tājums — „bet var tas nelūta briesmīgi
zemniekiem šo labklājību noliegt“¹⁾ Tā Garne
baidīdamies muižniekiem ko ieteikt, kas
neskārtu viņu tiesības un stāvokli, tālāk
par šiem jautājumiem un nožēlo-
šam netiek. Strā sava domu noslē-
dzot kā pārkārtot muižniekus un zem-
nieku attiecības Garne saka: „zemnie-
ku liktenis vislabāki nokārtoties tad, ja
valdība lūkoties, lai zemniekiem netiktu
nodarīta netaisnība un lai viņi saņem-
tu vairāk tiesības kā muižnieks dod.“²⁾
Ko nozīmē „vairāk tiesības“, to Garne
nepasaka. Tā ir vispārēja skaistu vār-
du lietošana ar kuriem tomēr nekā, nav
pateikts. Šī tikai stāvokļa attēlojums
bez kādām noteiktām prātām. At-
lāhojumi ir vajadzīgi, to Garne atzīst,
bet tiem jānāk būvprātīgi no muiž-
niekiem un tie būš tādi, kāds katrs
atsevišķs muižnieks nēlēsies. Jo būvārs
būs dīgtīgais šai lietai no aizspriedumiem,
jo vairāk es esmu pārkārtināts, kļūst

1) Ch. Garne, op. cit. pg. 147

2) Op. cit. pg. 147

ies uz priekšu valsts iekārtas uzlabošanā¹⁾

Trešā priekšlasījumā Garne aplūko zemnieku un valsts varas (Regierung) attiecības. Valdnieks grib no zemniekiem, lai tie būtu nodrošināti mansāt spējīgi padotie, labi kareivji, mierīgi bišpārīgām likumam padoti pilsoņi un cik tālu tas ir iespējams launīgi un īstiski cilvēki. Lai to panāktu valdībai jā rūpējas 1. Lai zemnieki izpildītu valsts vajadzības būdami mazāk apgrūtināti. 2. Jārūpējas, lai uzmodinātu viņu ērklumu. Lai vītu to panāktu Garne turān noskaidrosādus jauntājumus.

1. Zemnieku nodrošināšana
2. Tiesātana (Rechtspflege)
3. Audzināšana.

1. Zemnieks dod valstij vismazāk tur, kur valsts ir vislihtāki apslaimnietota, zemnieki tur arī ir visnabadzīgākie. Labi nostādītā valstī nodrošināšana ir angītas un šīs nodrošināšanas tieši pīradīna zemnieku pīr māšāna un ērkluma²⁾. Garne stāvoni neuzskata par nepareizu, ja lielākā daļā Eiropas valstīs nodrošināšana

1) Ch. Garne, op. cit. pg. 148

2) Op. cit. pg. 157

maxsā tikai zemnieki, jo katra mēnē-
daba ir viņa veidā taisnīga, atra nē.

"Wenn ein Stand vor dem andern Reiche,
Reichthum, Rechte voraus hat: warum
sollte derselbe nicht auch Befreyung von
gewissen Abgaben voraus haben? Wenn
die Glückseligkeit der untersten Volks-
Classen durch jene Deraubungen nicht un-
terbren geht: warum sollte sie nicht
auch bey dieser größern Besteuerung nah
bestehen können?"¹⁾

Ne vadoņu lielums, bet jo vadoņu pa-
celšanās veids ir tas, kas zemniekus no-
ved postā.²⁾ Zemnieki tādā satursmē ne-
kad nezin cin tiem uz priekšu būs jā-
dod.

3. Jū runājat par zemnieku tiesāšanu
garnē nešarā, ka to vajadzētu pārce-
stot, lai būtu taisnība zemnieku stū-
dsībā. Vienīgi garnē dod padomur vald-
niekam par tiesām vairāk rūpēties, vald-
niekam vajaga rūpēties, lai būtu pietri-
un uzlicami tiesnesi un pie pārti-
dības lietu vajaga pašam valdniekam
izmeklēt³⁾. Pie tam autors piekristas

1) Ch. Garno, op. cit. pg. 159

2) Op. cit. pg. 161

3) Op. cit. pg. 174

3. trešam jautājumam — zemnieku iz-
glītībai. Autors aizrādījis, ka zem-
niekiem izglītība ir vajadzīga. Ja iz-
glītībai ir jābūt tādai, kas audzina mo-
raliski. Morāli vajaga izveidot visas mā-
cības centrā? Zemnieku vajaga pieradi-
nāt domāt morāli par katru lietu, lai
tos pasargātu no maldīgiem ceļiem un
uzskatiem. Audzināšanā var daudz pa-
rīvēt mācītājs ar saviem kanceles spe-
diciem un skoln pārraudzību¹⁾. Gratī-
ba pēc izglītības un tiesas stāvokļa
uzlabošana ir galvenais ko vēlas Garne.
Viņa nolūks ir zemnieku pārraudzīnā-
šana, viņu sliktu rakstura īpašību iz-
dīšana un daudz te var darīt muižnieks
ar laikiem piemēriem un mācītāji ar
spediciem. Ar muižnieku mājas pār-
mācīšanas tiesības Garne attaisno, jo
tās var daudz ko dot audzināšanā.
Tāpat savās prasībās g. vēst. viņš gau-
redz, ka zemnieku stāvoklis nav niegls,
ka vajadzībai launas sekas, kas sevišķi
izpaužas zemnieku rakstūrā, bet nevien-
nā vieta nepresa tās izmācīšanas.
Garne iziet pilnīgi no muižnieku vie-

1) Ch. Garne, op. cit. pg. 196

2) Op. cit. pg. 192

viendorā. Ar tie daži pārmetumi muiž-
niekiem izteikti ļoti saudzīgā veidā, ka
partijam nevienam muižnieks nevarētu apval-
noties. Gaudīz katrai muižnieku rīcībai
g. atrod atbilstojumu. Balsts nedrīkst
iļķaunties muižnieku privātās lietās, tā
kā seme un zemnieki ir muižnieku pri-
vāti īpašņi, tad muižnieks var ar
tiem rīkoties pēc saviem ieskatiem.

Ēdņa un Garne darbu salīdzinājums

Ir grūti salīdzināt divus tādus darbus
kā ēdņa un Garne, lai gan abi veidoti zemnie-
ku jautājumam. Bīspisms jāapskata abu au-
tom nolūks un līdzekli, tad 2. arko tie abi
atsēvras viens no otra un leidozot 3 kopē-
jās līnijas.

1. Sēnāta izvēlē abi auto ir viendabīgi,
bet pieja un viendoklis dažādi. Garne
jautājumam pieiet vairāk no psiholo-
ģijas viendokļa, viņam ir citas intereses
un gara ievirze. Garne sīki iztērza zem-
nieku mantība īpašības un to atkarību
no apstākļiem, zemnieku uzskatus un
rīcību dažādos momentos un attiecības
ar muižniekiem. Tādā veidā viņš parāda,
ka zemnieku stāvoklis nav niegls, ka
tie ir apspiesti un vardziski un tā-
pēc būtu vajadzīgas mazas zemnieku

stāvokļa pārmaiņas. Garne grib ar
savu darbu izsaukt lasītājas līdzie-
tību un šī līdzietība tad lai pamudinā
mizniekus izdarīt dažas būvprātīgas refor-
mas. Tomēr ne vienā vietā Garne nepa-
saka ar kādiem līdzekļiem panākt zem-
nieku stāvokļa uzlabošanu, kādas refor-
mas izveikt, tas viss ir atkarīgs no miz-
nieku būvas gribas un vēlēsšanās. Miz-
niekam ir jāpaceļ sava labklājība un
līdz ar to celšis zemnieku labklājība.
Garne vēlas, lai zemnieku un miznieku
attiecības būtu patriarhālas. Miznie-
kiem ir vajadzīgs jāinteresējas par zemnie-
kiem, tie nedrīkst sevi turēt pārāk augsti
un nepieciejami. Kā nepieciešamību prabtu
zemnieku stāvokļa uzlabošanā Garne
uzskata izglītību un tiesu pārveidošanu.
Zemniekiem izglītība ir jādod, lai atbilstu
sīvas morāliskos principus, kas pārveidos
sīvu raksturu, kas ir cēlonis zemnieku
daudzīem netikumiem. Kādas jūskāro-
ības zemniekiem būtu no tiesu reformām,
to Garne neattieko, tikai pasaka, ka veid-
niskam jārupējas par cietriem un ut-
ticamiem tiebniešiem.

Turpretī Ēders zemnieku jautāju-
mam jūst kā īsto reformatoru, kas tie-
šām apbūnojamā kārtā ir atradis ceļu

Kā pamānt valsts un zemnieku stāvokļa uzlabošanai. Bija nolūks is parādīt ceļu, pa kuru ejot valsts sasniegs labklājību, iedzīvotāju pieaugumu un visas kārtas būs apmierinātas, tikai muižniekiem mazliet būs jāzaudē viņu tiesības, kas viņiem gandrīz nekā nedod - vara pār zemniekiem. Visas Ēdera reformas centrā stāv valsts un arī tās dažus upurus no muižniekiem. Ēders prasa valsts dēļ, bedēt savas prasības sakarā ar visas valsts labklājību un attīstību. Ēders padara savu darbu mērķi daudz plašāku kā Garne, kura mērķis ir tikai tīrā jūtības izaugsme, kas sīkmētņu dažas reformas. Arī līdzekļi Ēderam ir pilnīgi citi - personīgā būvība un zemes īpašuma tiesības.

Šķirība abu autoru domās un spriedumos ir ļoti liela. Neapmierinātība ar noliktas reformas, kaut arī tās izauga kā vērtīgas un ļoti saudzīgā tori, turpretī Garne nepasaka gandrīz nevienu noteiktu reformu, kas ietekmētu zemnieku saimniecisko stāvokli, bet apbružojas ar līdzekļiem un tālāk par to nē. Vienīgi dod padomus uzlabot

tiesas un izglītību, kam protams
zemnieku stāvokļa uzlabošanā maz no-
zīmes. Piemīgi pretīji rīkojās Ēders, viņš
nemaz nepieminēja, ka zemnieku stāvoklis
ir slikts, bet turīny rēķas pie lietās pamata
— dod padomu kā uzlabot zemnieku stā-
vokli, dod konkrētu lūdzieni, ko izveidot
būtu sasniegts Ēdera mērķis. Ēders nemin
ne vārda par zemnieku izglītību, bet
apskata tikai saimniecisko stāvokli, jo
tas ir zemnieka dzīves pamats. Garne
savukārt nemaz nerunā par saimniecisko
stāvokli, pat izsaka domas, ka atkarība
no muižnieka var nākt zemniekam par
labu, jo zemnieks var mācīties no muiž-
nieka labiem piemēriem. Tā lauku ap-
saimniekošanā vienīgais veids kā ienest
jaunas metodes ir zemnieku pispīdā-
na, jo no brīva prāta zemnieks to ne-
darīs. Tikai vienā vietā Garne prasa,
lai ceļogs dod ēakliem zemniekiem zemi,
bet nekas vairāk par to nerunā, tā ir
tikai nepārīga garamejāša frāze. Ēders
prasa reformas valsts un dabisko tiei-
bu vārdā, Garne tādu vārdu kā dabiskās
tieības nemaz nepiemin. Mīns prabāsis
notieks, reformējais, atis vīspārijs, ap-

1) Ch. Garne, op. cit. pg. 34

stānļu attēlojās. Bet automu galvenā
izšķirība ir tā, ka viens var pietraistīt
kamerālistiem, atru nē. Garne ir cilvēks
ar citu revīzi un izglītību kā Eders.

Garne ir literāts, populārfilozofs, kas var
sānc nodoties ētikas jautājumiem un
arī zemnieku jautājumam viņš piē-
gājis no ētiski filozofiska viedokļa.

Viņam trūkst 2 galvenās kamerālistu
īpatnības 1) nav darbojies nevienā vald-
nieka galmā, nav bijis tiešā attieksmē
ar valsts pārvaldi, sociāliem un po-
litiskiem apstākļiem. 2) Savam darbam
nav nostādījis centra valsts jautājumu.
Somis jāzina, ka gūti atbildēt uz
jautājumu, kādēļ Garne sauva darbu
rakstījis, jo apskatīt zemnieku jautā-
jumu snū ar to jau ir pietāri valsts
jautājumam, jo zemnieks tācu rēķen-
par valsti. Tāpat viss tiešais pūcē-
lasjums ir neltīts jautājumam par
valsts un zemnieku attiecībām, bet tas
ir tie visparīgi pasacīts, ka nevar
apgalnot, ka Garne iziet no valsts vied-
okļa. Tādēļ Garne par istu 18. g.s.
kamerālistu - praktiski nevar uzskatīt, jo
viņam trūkst tiešas attieksmes ar valsts
pārvaldi un politisko dzīvi. Garne ir
rakstnieks, publicists, kritiķis, kas inte-

resēdamies par daudz un dažādām
jautājumiem piekars arī tai laika ļoti
dramtam zemnieku jautājumam. Garne
nienīgi ar labu gribu var apzīmēt kā
kamerālistu - teorētiski.

3. Kaut arī abiem autoriem ir tie lie-
las atšķirības, tomēr viņu darbos ir arī
kopīgas līnijas. Bīspis un abi autori ļoti go-
dīgi izturas pret muižnieku kārtu. Protams
daudz spiegtāk to izceļ Garne, pilnīgs muiž-
nieku domu piekritējs, kas attaisno gandrīz
katru muižnieku rīcību, un tomēr arī Ēders
ir muižnieku viedonis un nostāja. Jo arī
Ēders šo savu radikālo reformu iznesāmu
negaida no valdības puses, jo tai nav tiesības
sadalīt muižnieku zemi, bet gan no muižni-
kiem. Tā ir kārta ar kuru rīkošties valdnieks
drīkst esot. Garne iet vēl tālāk un
vism atstāj muižnieku brīvai gribai un
līdzietībai.

Atkārt abi autori izsaka reformu iz-
vešanā mērķību, apdomību un lēmumu.
Abi baidās no straujām reformām.

Saldzinājums rāda, ka Ēders savās
praktiskās zemnieku jautājumā stāv tālu
pāri Garnei, viņu var piekrist 18. g.s.
ieņējamākiem kamerālistiem un ar
pietam tiešām viņš savās praktiskās no-
stājās līdzās savam lielajam laika

biidrim f. f. Justi. Ēdus, ar savu pra-
sību, piedēsit zemniekiem brīvību un
sēmi, paceļos pāri ziemeļvāijas tā laimētā
vidus mēra liberāļajiem kamerālistiem un
jau stipri tuvojas sev ļoti radniecīgajam,
bet tikai radikālākajam vidzemes ap-
gaismotājam un kamerālistam, mā-
cītājam f. f. Lizenam.

Literatūras un avotu saraksts.

1. Dr. Kurt Zielenszger „die alten deutschen Kameralisten“, Jena, 1914. g.
 2. Dr. Louise Sommer „die österreichische Kameralisten“, Viena 1920. g.
 3. R. Nipers „fauno laiku vēsture (1640 - 1795)“, Rīga, 1937. g.
 4. G. F. Knapp „die Bauern Befreiung und der Ursprung der Landarbeit in den älteren Theilen Preussen“ 1887. g. Leipzigā.
 5. L. Elster - A. Weber „Handwörterbuch der Staatswissenschaften“ Bd. V, Jena, 1927. g.
- 77 02
- 77 02
1. Ch. Ober, „Bedenken über die Frage: wie dem Bauernstande Freyheit und Eigenthum in den Ländern, wo ihm beydes fehlt. verschaffet werden könne?“ Altona 1789.
 2. Ch. Garne „über den Charakter der Bauern und ihr Verhältniß gegen die Gutsherrn und gegen die Regierung“ Breslau, 1786. g.

Satura rādītājs

Levads	1	lpp
Merkantilisms	2	lpp
Kamerālisms	4	lpp
Vecais kamerālisms	7	lpp
Jaunais kamerālisms	8	lpp
Vai Ēders pietiekami kamerālisti	10	lpp
Ēdera biogrāfija	11	lpp
Laikmeta raksturojums	13	lpp
Ēdera darba saturs un galvenās domas	18	lpp
Ģānskatā par darba papildinājumu	38	lpp
Ēdera darba novērtējums	40	lpp
Ģarue biogrāfija	48	lpp
Ģarue darba saturs un galvenās domas	50	lpp
Ēdera un Ģarue darbu salīdzinājums	71	lpp
Literatūras un avotu saraksts	78	lpp

Dieu bewahrt
gibt es in dem Lande, wo ich lebe
fehlt verhoffen werden können? "Mittel
"Ich bin Charakter der Zeit
an mich in der Welt zu sein
gibt es nur eine "Regierung"
Bismarck, 1872